

Filosofia Política I

El Príncep, el Contracte, els Utilitaris i la Justícia

Tardor, 2024-2025

Salvator Rosa, *La Fortuna* (c. 1658-1659)

Aquests apunts poden contenir imprecisions.
No són substitut d'anar a classe, ni pretenen suplir la docència.

Professor: Lluís Pla Vargas (lluisplavargas@ub.edu)

1.1 Introducció

Ja des de temps arcaics, **Plató** i **Aristòtil** (més, el darrer) es van preocupar d'assentar les bases del **mètode** d'anàlisi i **pensament** polític. Plató es va decantar per un caire més idealista; Aristòtil descriuria les constitucions i règims polítics existents, comparant-los.

No és fins al **temps de Maquiavel** que apareix una teorització diferent: la política com a assumpte **històric** i social amb una **lògica pròpia**. L'italià introdueix la noció que **pot operar al marge de consideracions morals**: té unes lleis pròpies, connectades amb les facetes històriques i socials.

Totes les teoritzacions posteriors empenen **dos esquemes conceptuais** per parlar de la política:

Teològic	Naturalista
Un exemple en seria Sant Agustí , amb la seva distinció entre <i>ciutat divina</i> i <i>terrenal</i> .	Totes les teories del <i>contracte social</i> (Locke, Rousseau, Hobbes) en beuen.

Figura 1. Esquemes polítics posteriors a Maquiavel

L'**esquema teològic** no queda restringit a l'**Època Medieval**; és una corrent de pensament que ha arribat a avui dia. Pel que fa a l'**esquema naturalista**: **Thomas Hobbes** usa els principis del **mecanicisme** per parlar de la naturalesa i, per tant, de la política. Considera que les mateixes lleis mecàniques que regeixen l'estudi de la naturalesa s'han d'aplicar a l'estudi de la política. Creu que, **per naturalesa, estem sempre enfrontats**.

Aristòtil	Hobbes
La llibertat és un valor cívic .	Absència d'impediment al moviment .
La societat és lliure com a conjunt.	L' individu és lliure; fins encadenat, al seu espai.

Figura 2. Definicions de llibertat

John Locke té una imatge més **positiva** de la naturalesa que Hobbes, postulant una **lleï natural** mitjançant la qual un podrà viure una **vida digna**. La lleï natural obliga a cadascú a sancionar les conductes negatives d'altres: és una mena de **veu de la consciència** que commou a reaccionar davant la injustícia. És *suficient* per a la organització de la vida política.

Jean-Jacques Rousseau troba que el problema deriva de la voluntat de **construir** un **Estat**. Allò bo és l'Estat natural, i no és fins que la societat aspira a l'Estat civil que apareixen els problemes. **Tots els mals de l'home es deriven de la política**; l'ideal és l'*home salvatge*.

Avui dia, la **filosofia política** s'ha allunyant de l'àmbit teològic i biològic, natural; de la sociologia o de la història. **No pren els seus models de reflexió de la política**: té una *metodologia pròpia*.

1.1.1 La metodologia actual

Harold Lasswell proposa el 1936 una **definició de política**:

Política
Tracta de saber qui aconsegueix què, quan i com.

Figura 3. Política segons Lasswell

La definició genera massa preguntes. L'agent té *autoritat* o està *legítimat* per aconseguir el que obté, quan i de la manera com ho fa? Quines coses *pot* obtenir? És clar que no pot aconseguir-ho tot, en qualsevol moment i de qualsevol manera. Un cop ho obté, quina *distribució de recursos* es fa? Ràpidament trobem que, **a diferència del que deia Maquiavel**, sí que hi ha cert **aspecte moral en la política**. És una qüestió de **normativa**: *la legitimitat de l'acció*.

Política
La definició de Lasswell és errònia : la política són accions , no valors.

Figura 4. Política, més enllà de Lasswell

En poder sempre ha Estat relacionat amb la política. La minoria poderosa satisfà la definició de Lasswell: pot aconseguir el que vulgui, quan i de la manera que vulgui. Però no inclou vessant moral. Vivim en **estructures de poder**: l'*Estat*, el *patriarcat*... resultat de **conflictes** seqüencials.

Poder	Conflicte
Acumulacions de poder.	Junts, el procés de formació d'acumulacions.

Figura 5. Els dos pols de l'estudi de la filosofia política

La filosofia política, un cop ha detectat un centre d'acumulació de poder, acostuma a argumentar per **reformar-lo** o **suprimir-lo**. L'identifica com una **font d'injustícia**. Organitzar la **convivència** dins la societat és una tasca extremadament complicada, dificultada enormement per institucions que **no contribueixen a la justícia** de la comunitat. Alguns dels esculls són:

Capitalisme	Desigualtat de condicions laborals i d'oportunitat.
Problemes mediambientals	Perpetuació d'una política que indueix a l'explotació desmesurada dels recursos naturals.
Pactisme	Les decisions polítiques preses no responen als interessos del poble.

Figura 6. Alguns dels obstacles per a la organització justa de la convivència

Rawls proposa el **consens entrecreuat**. Les persones tenen nocions del bé diferents; i, per tant, **principis morals irreconciliables**. Però si poden posar-se d'acord en uns **principis polítics**, hauran trobat un consens entrecreuat entre diferents concepcions del bé. *Però és viable?*

Vessants d'un polític	
Polítiques.	Valors.

Figura 7. Vessants per les quals es jutja un polític

Hi ha **exposició mediàtica**, sobretot en la darrera: fins a quin punt són certs els valors defensats, o una caracterització estratègica? *El bon governant*, segons Maquiavel, *ha de saber reservar-se les cartes*. Això és el que ha d'analitzar la filosofia política; denunciar-ho i trobar alternatives.

1.1.2 L'Estat

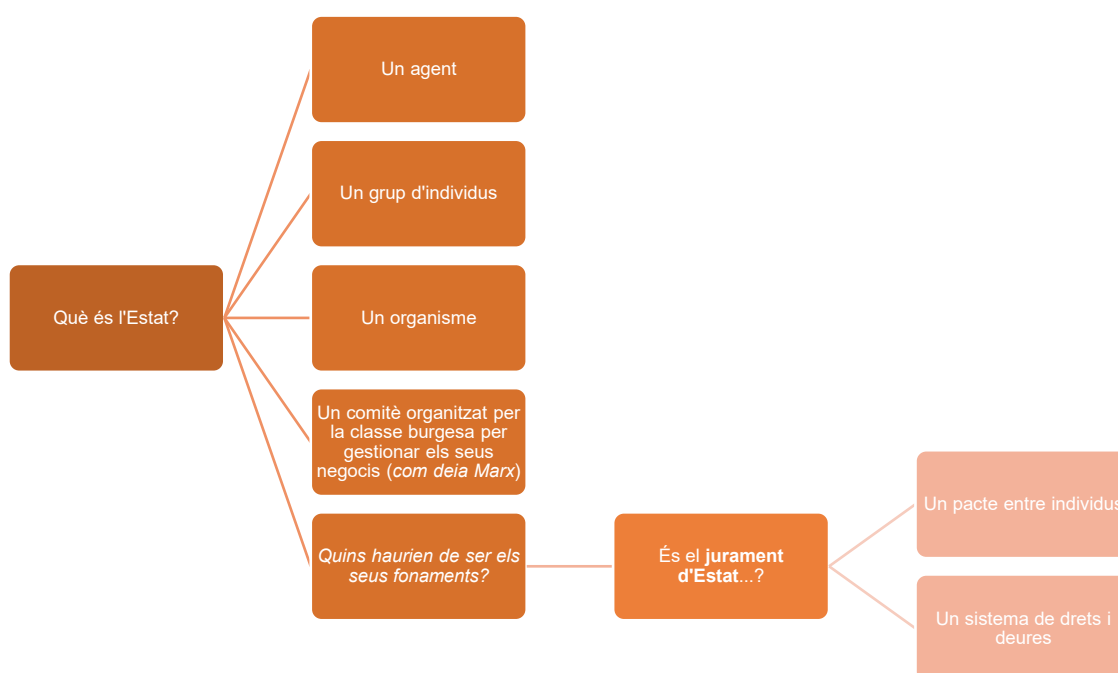

Figura 8. Alguns dels obstacles per a la organització justa de la convivència

No s'ha de confondre l'**Estat** (la institució) amb el **govern** (que es renova). El sistema de tribunals de justícia, el conjunt d'institucions autonòmiques... tot forma part de l'Estat. Hi ha una **diferència fonamental** entre l'estructura de l'Estat i la del govern.

1.1.3 La guerra

No existeixen guerres justes.

1.2 Delimitacions

El primer **camp diferenciat** de la **filosofia de la política** és la **ciència política**.

Ciència política	Filosofia de la política
Analitza la formació de l'opinió política, les tendències de vot, com s'estructuren els partits polítics, l'actuació del govern...	Es pregunta per al formació de la democràcia, per la possibilitat de les guerres justes...
Analitza els fets de la política.	Analitza els valors de la política.

Figura 9. Ciència i filosofia política

És bo que la ciència i la filosofia polítiques col·laborin. Si la filosofia llencés idees aleatòries i idealistes sense tenir en compte la realitat, la seva feina seria en va. La ciència política s'ocupa de l'Estat present del món. La tasca de clarificació conceptual (*democràcia, llibertat, autoritat...*) és un clar exemple d'aquesta simbiosi: la ciència política els veu en acció a la realitat i diagnostica sistemes polítics; però per poder fer això li cal la reflexió de la filosofia política.

Els fets i els valors són entitats diferents. Així s'arriba a la **filosofia moral**, que per molts és la **superclasse** de la **filosofia política**.

Filosofia moral	Filosofia de la política
Procura resoldre problemes i disputes de caràcter moral. Estudia propostes de sistemes morals.	Es pregunta per al formació de la democràcia, per la possibilitat de les guerres justes...
Analitza els valors morals generals.	Analitza els valors de la política.

Figura 10. Filosofia moral i política

Per **evitar el col·lapse** de l'una en l'altra cal trobar un **criteri** per distingir els problemes **polítics**. Però el domini dels problemes socials tendeix a confondre's amb l'àmbit polític o solapar-se. Ara, en **filosofia moral** un no podrà defensar una solució sense que aquesta s'alinei amb les **seves conviccions**; en **filosofia política** cal assumir que la gent tindrà **conviccions diverses**. **Rawls** afegeix que les **perspectives morals** hauran de ser **raonables**: no necessàriament renunciar a tota idea pròpia, però sí ser capaç d'acceptar un terme mig amb el grup d'implicats.

Sovint la política se serveix de la **lleï com a instrument** per dictar què es pot fer i què no.

Teoria legal o del dret	Filosofia de la política
La justícia requereix que es respectin dels drets de la gent i establir proteccions del benestar.	Es pregunta per al formació de la democràcia, per la possibilitat de les guerres justes...
Analitza el sistema legal concret.	Analitza els valors de la política.

Figura 11. Teoria legal i filosofia política

Es podran distingir en funció dels **arguments** emprats. En la **filosofia política**, es voldran buscar maneres per emfatitzar el **valor de la preservació legal**; en la **teoria legal**, el **com** un **sistema legal** preserva aquest valor. La distinció no és sempre clara: hi haurà filòsofs polítics que entraran en conspiracions de caràcter legislatiu, així com estudiosos de la llei en debats polítics.

Teoria legal o del dret	Filosofia de la política
Racionalitat.	L'ordre del sistema específic.

Figura 12. Referents últims de la teoria legal i la filosofia política

El **referent últim** de la **política** és la **racionalitat**; la **teoria legal** té un àmbit més restringit.

Economia normativa o teories de l'estat del benestar	Filosofia de la política
Estudia els processos de presa de decisions, de distribució de recursos; la introducció de càrregues i beneficis...	Es pregunta per al formació de la democràcia, per la possibilitat de les guerres justes...
Analitza la teoria social econòmica.	Analitza els valors de la política.

Figura 13. Economia normativa i filosofia política

Sovint, els filòsofs de la política contemporanis han analitzat els **mateixos** temes i conceptes que els **economistes**. L'anàlisi de la presa de decisions o distribució de recursos de l'economia normativa té una clara **repercussió política**: són col·lectives, o amb efectes socials. **Nozick** és un exemple de filòsof polític que ha coincidit amb la investigació econòmica normativa.

Així i tot, es poden distingir. L'**economia normativa** usualment utilitza la **formulació matemàtica** per les seves teories; en la **filosofia política**, aquesta inclinació és rara.

Ontologia social	Filosofia de la política
Investiga l'acció col·lectiva, les normes i les convencions socials en un sistema, com es construeixen les institucions...	Es pregunta per al formació de la democràcia, per la possibilitat de les guerres justes...
Descriu el món social .	Analitza els valors de la política.

Figura 14. Ontologia social i filosofia política

L'**ontologia social** mostra les peces amb les quals es construeix el **món social** i com aquest es relaciona amb els **individus** i el **món físic**. És una disciplina **descriptiva**, mentre que la **filosofia política** és més aviat **normativa**. L'última es distingeix de la primera, però **beu d'ella**. La filosofia política parla de *drets, responsabilitats, obligacions...* però abans de descriure'ls, cal saber a *qui* o *què* se li poden aplicar. És necessari entendre el món social per poder aplicar als individus del món social aquests conceptes.

1.3 Conceptes

Si les coses no poden ser **conceptualitzades** o **compreses**: són massa caòtiques. És per això que es busquen els conceptes; i aquesta tendència també es pot trobar en la **filosofia política**.

Tanmateix, la filosofia política ha trobat **definicions diferents per als mateixos conceptes** al llarg de la història: la *democràcia*, la *llibertat*, l'*autoritat*. Aquesta facció de la disciplina és la més **descriptiva** del camp: s'ocupa que les definicions tinguin una **dimensió normativa rellevant**. Es vol, així, **clarificar els conceptes i aplicar-los** al món. La categorització serà **pragmàtica**.

Conceptes
Amb els conceptes categoritzem el món; classifiquem els objectes.

Figura 15. Conceptes

Un anàlisi del concepte de la *democràcia*, per exemple, permet distingir què és democràcia, i que no. Els conceptes tenen **tres dimensions bàsiques**:

Domini	Conjunt d'objectes respecte els quals té sentit preguntar-se si cauen o no dins el concepte estudiat.
Condicions de definició	Determinen per a cada objecte donat en el domini si l'objecte satisfà o no el concepte.
Extensió	La part del domini que componen aquells objectes que satisfan el concepte.

Figura 16. Dimensions dels conceptes

Hi ha conceptes **dicotòmics** i **graduals**:

Dicotòmics	Classificació distinta i marcada entre categories.
Graduals	Assignació basada en un continu o gradient .

Figura 17. Tipus de conceptes

1.3.1 Teories o concepcions

Es difícil distingir les **propostes normatives (teories)** de les que sols fan **esforços descriptius (concepcions)**. És possible que les **concepcions** incideixin més en l'**anàlisi conceptual** que no pas en l'anàlisi normatiu, però el triatge segueix sent inconclusiu, almenys en filosofia política.

L'**anàlisi normatiu** té **dues funcions**:

Funció prescriptiva	Funció avaluadora o crítica
Suggereix cursos d'acció possibles en funció de certs valors.	Qüestiona determinades institucions o valors. Interessa desconstruir <i>ciutats ideals</i> .

Figura 18. Funcions de l'anàlisi normatiu

Hi ha qui creu que la filosofia política hauria d'estar centrada en la **funció avaluadora** de l'anàlisi normatiu; que n'és l'**única funció vàlida**.

Teoria
Conjunt de proposicions coronades per un seguit de principis . Després de les proposicions, totes connectades , sovint s'arriba a conclusions .

Figura 19. Teoria

Els *principis*, *proposicions* i *conclusions* són **enunciats**; que, al seu torn, estan sostinguts per **conceptes**. En segueixen quatre exemples:

Principi de la diferència	Rawls.
	Teoria prescriptiva .
	Les desigualtats socials-econòmiques s'hauran de disposar de tal manera que sigui tant per al major benefici dels menys avantatjats , com connectats amb càrrecs i posicions assequibles a tothom en condicions de justa igualtat d'oportunitats .
Capacitats i necessitats	Marx.
	Teoria normativa .
	Si una persona busca el comunisme, haurà d'aproximar-se a la següent norma: de cada qual segons les seves capacitats a cada qual segons les seves capacitats .
Dret a tenir drets	Arendt.
	Teoria normativa .
	La gent té drets; començant pel dret a tenir drets .
Principi de maximització del benestar	Utilitarisme contemporani.
	Teoria normativa .
	Una conducta, una norma o una institució és moralment correcta si i només si incrementa el benestar moral .

Figura 20. Exemples d'enunciats de teories

Allò que és *cert* o *fals* no és un **concepte**; és una **proposició**. Per tant, *com verificar els principis*? Un dels mètodes més acceptats és el d'**acarar les intuïcions morals**. Però el mètode sovint xocarà amb les intuïcions morals. Poden estar esbiaixades, ser falses...

Això ens duu a l'**equilibri reflexiu** de **Rawls**: en lloc de contrastar els principis amb les nostres intuïcions morals, ho hauríem de fer amb els **judicis més elaborats** sobre com funciona el món. Pot passar que els judicis, per molt elaborats que siguin, no s'ajustin als principis que proposa la teoria; o veure que són els principis els qui es desajusten respecte els judicis. En aquests casos, caldrà fer el viatge d'anada i tornada: **si els judicis no estan prou ben estructurats, reforçar-los; si els principis estan equivocats, corregir-los.**

La major part dels filòsofs contemporanis el **comparteixen** com a criteri d'edificació dels principis d'una **teoria normativa** que cal que tingui les següents **propietats**:

Consistència	Coherència	Parsimònia
No contradictòria.		Senzilla: no inclou més supòsits dels necessaris.

Figura 21. Propietats d'una teoria

L'**exercici de la filosofia política** és trobar inconsistències en les teories normatives.

1.3.2 Un apunt sobre idealització

N'hi pot haver de **dos tipus**:

Teories amb idealització feble	Teories amb idealització forta
No explica certes coses que hauria perquè són massa complexes per a ella.	Conté supòsits o enunciat que són notòriament falsos.
Evita supòsits que no podrà gestionar.	

Figura 22. Tipus d'idealització

Una teoria pot ser **ambdues** segons els **aspectes** estudiats.

1.3.3 Trets desitjables d'una teoria

Els trets desitjables d'una teoria estan connectats amb els seus **nivells d'idealització**.

Caràcter informatiu	Una teoria hauria de ser informativa : ha de guiar a l'usuari.
	Una teoria és informativa si pot ordenar les alternatives socials existents (o mons socials possibles) segons el seu grau d'atractiu social .
Saciabilitat	Una teoria informativa tendeix a ser una teoria saciable. Les teories insaciables tendeixen a ser fantasioses.
	Una teoria és saciable quan és possible veure els criteris que fan que es compleixi .
Força categòrica	És capaç de motivar a l'individu a seguir els seus principis.
	Ha de deixar clar quin comportament espera de la gent, i contempla supòsits realistes sobre les persones o el món. A vegades, les teories exigiran massa.

Figura 23. Trets desitjables d'una teoria

Robert Nozick proposa una **teoria prescriptiva** i clarament **informativa, saciable i categòrica** a *Anarquia, Estat, Utopia*, recolzada en tres principis:

Adquisició inicial justa	Transferència justa	Correcció de les injustícies
D'una cosa , fruit de l' esforç .	Dret ; si s'ha obtingut justament .	Casos amb una gestió diferent.

Figura 24. Principis de Nozick

Segons **Nozick**, si tothom els respectés, tindríem una **societat justa**:

Societat justa	Un mercat lliure.	
	Un Estat mínim:	<i>Manteniment de l'ordre públic i protecció de les fronteres.</i>
	Un respecte, per sobre de tot, per la iniciativa privada.	

Figura 25. La societat justa de Nozick

L'Estat no pot exigir res al ciutadà sense el seu **consentiment**. Si l'Estat pren sense el permís la propietat d'algú, el convertirà, en part, en un **esclau**; i el ciutadà és (i ha de ser) **lliure**.

Hume presenta la **Teoria de les Circumstàncies de la Justícia**. Hi ha dues circumstàncies:

1. **Que l'egoisme sigui moderat**. Si tothom fos extremadament egoista o completament altruista la justícia no tindria sentit: mai es podria rebre ajuda, o sempre es podria rebre. La gent no ha de ser ni sants ni dimonis.
2. **Abundància limitada de recursos**. Allò que la gent necessita per viure i desenvolupar-se ha de ser abundant, però limitat. Si fos molt escàs, la justícia no tindria sentit; tampoc si n'hi hagués una infinitat.

Professor: Lluís Pla Vargas (lluisplavargas@ub.edu)

2.1 Context polític i teoria política durant el Renaixement

Amb **Maquiavel** comença la **filosofia política moderna**: abandona el **paradigma medieval** de política i estableix que l'**ordre polític no necessàriament inclou la moral**. S'enfronta a una **tradició política i de pensament** polític on els **termes fonamentals** són:

Teocentrisme	Llei natural	Tradició	Costum	Pietat
Déu al centre de tot.	O divina.			

Figura 1. Termes fonamentals de la política medieval

Maquiavel proposa conceptes **alternatius**:

Contingència	Alternativa a la <i>tradició</i> .
Acció	
Fortuna	Domina l'àmbit humà: tant la bona com la dolenta .
Pensament a curt termini	No és la perspectiva del legislador, que vol construir un imperi històric. El polític ha de centrar-se en allò que es dona en la immediatesa .
Virtut	<i>Virtù</i> . La característica clau que ha de tenir un governant.

Figura 2. Termes fonamentals de la política maquiavèlica

2.1.1 L'herència medieval

La reflexió de **Maquiavel**, i la de **Hobbes**, apareixen perquè el **paísatge polític està canviant**. En el pla medieval comencen a aparèixer **monarques absoluts**; fins ara, hi havia *noblesa rural*. La **fragmentació** governamental acaba quan les potències principals d'Europa (França, el Regne Unit, Espanya) instauren les primeres **monarquies centralitzades**: l'acumulació de poder polític.

Els **nous reis** associen la seva corona a la **lleï divina**, buscant la **legitimitat eclesiàstica antiga**. I tanmateix, el seu **regnat és secular**: *ells decidiran quan anar a la guerra...*

Dues **herències** rellevants arriben al **Renaixement**:

Llei natural o divina	Llei humana o positiva
Els drets no són una construcció humana, sinó una mena de <i>regal</i> de Déu als homes.	Invenió humana i terrenal.

Figura 3. Herències medievals al Renaixement

L'eclesiàstic espanyol **Francisco Suárez** (1548-1617) desenvolupa la teoria política que defensa l'existència de **drets naturals** emanats de la **divinitat**. Fins i tot **John Locke** parlarà en termes de **concessió divina** en tractar els drets naturals.

2.1.2 La necessitat d'un poder centralitzat

Maquiavel i, més endavant, **Hobbes**, observen que sembla que hi ha una **necessitat de poder centralitzat** o lideratge únic, degut a un profund **caos polític** que cal suprimir o neutralitzar. Si existeix un punt on veure totes les intrigues polítiques alhora, serà molt més fàcil gestionar-les.

Maquiavel	En el moment que escriu <i>El Príncep</i> , el regne d'Itàlia està completament trossejat en principats en conflicte entre si; a més, els imperis francès i espanyol l'intenten envair.
	La centralització política almenys els durà a la pau ... encara que sigui pau per l'espasa .
Hobbes	Defensa el mateix que Maquiavel al <i>Leviatan</i> .
	No està a favor de la monarquia absoluta però veu pacificació política en la centralització.

Figura 4. Maquiavel i Hobbes

Asseguren que els **individus són profundament egoistes**. Un polític poderós i inexpugnable serà l'únic capaç de **centralitzar** el poder i **reprimir** l'egoisme inherent dels individus. Haurà de ser fins i tot **temible** perquè **obeeixin**. **Tota societat exitosa té darrere un Estat poderós**.

2.1.3 Una nova reflexió sobre la política

La **Política d'Aristòtil** és el text de referència del temps de transició. Tanmateix, és una obra de fa molt de temps, amb **concepcions pretèrites**. La *polis* és diferent a les ciutats modernes; el govern a través del consentiment li és desconegut. Alguns termes moderns són massa nous per haver existit quan Aristòtil va escriure la *Política*.

Johannes Althusius (1557-1638) presenta, molt abans que **Hobbes** o **Locke**, del concepte:

Contracte social	Segon contracte
Contracte tàcit entre els ciutadans i l' Estat (no el govern).	Incorpora els ciutadans i el seu govern (el sobirà), qui l'ha de respectar.

Figura 5. Els dos contractes socials d'Althusius

Qui fa més per **difondre** la teoria del contracte social és el jurista **Hugo Grotius**. És a qui es pot reconèixer el mèrit que pensadors com **Hobbes** o **Locke** l'adoptin més endavant.

Althusius	Hobbes
El poder del governant ha de ser limitat , i el contracte ajudarà a establir aquests límits.	Els individus cedeixen els seus drets al sobirà. Siguï escolar o eclesiàstic, el poder és il·limitat .
Hi ha una certa base moral en el govern, que limita el marge de maniobra del governant.	

Figura 6. El contracte social segons Althusius i Hobbes

2.1.4 Sobirania, llei natural i drets naturals

Fins a aquest moment el **Cristianisme** ha sigut una unitat, però ha aparegut **Luter** i ha impulsat la **reforma protestant**. Apareixen dos bàndols en **teoria política**: cristians i protestants. Ambdós segueixen, però, la línia medieval de la **lleï natural**.

Llei natural
Estableix una limitació en els drets del governant , per evitar-ne un ús abusiu.

Figura 7. Llei natural

Jean Bodin escriu *Els sis llibres de la república*, on defensa el poder de la **lleï natural**: segueix sent **central en la vida política**. Amb l'obra pretén **reformar** la institució de la monarquia, alhora que defensava que la **monarquia** existia per **dret diví**, així com els **drets naturals**. No té cap problema a ficar, dins els drets naturals, la **propietat privada**; com a emanada de la **lleï de Déu**.

Amb **Bodin** neix la idea d'un **poder sobirà**.

2.1.5 Els nous temes polítics

Els **dos temes polítics** són fonamentalment són:

La relació entre la Església i l'Estat		El dret de resistència davant del sobirà	
Catolicisme	Protestantisme	Catolicisme	Protestantisme
Estreta relació.		Només en un cas extrem : si el monarca ha trencat les lleis naturals de manera injustificable	

Figura 8. Nous temes polítics

La **reforma protestant** té una derivada política molt important, amb una doble vessant **teològica-política**. Però aleshores els pensadors d'un bàndol i l'altre tenen **perspectives molt similars**.

Es publica ***Vindicae contra tyrannos*** anònimament. Presenta dos contractes:

El poble i el sobirà	El poble, el sobirà i la divinitat
Genera l' Estat .	Genera una comunitat religiosa .

Figura 9. Els dos contractes a *Vindicae contra tyrannos*

Per tant, tant l'Estat com la comunitat religiosa són necessaris en una comunitat. Amb el segon contracte s'habilita el **poble a derrocar un sobirà herètic** o impiu; reforçant el dret de resistència davant del sobirà. Dona a la gent el dret a rebel·lar-se contra ell.

2.2 El govern dels prínceps

El Príncep marca un abans i un després. No només en el pensament polític; sinó en la tradició literària en general. Però **la seva novetat, encara que important, és relativa**.

El Príncep pertany a una tradició literària anomenada **miralls de prínceps**, datada de finals del segle **XV**: una època convulsa, amb enfrontaments a gran escala continus. Consistia a situar un **mirall metafòric davant d'un príncep**, a qui es demanava que busqués les pròpies **virtuts**; les seves **potències**. **Maquiavel** se centrà tant en **Ferran d'Aragó** com en **Cesare Borgia**.

2.2.1 El testimoni de Francesco Guiccardini

La **història d'Itàlia** composta per **Francesco Guiccardini** es publica el **1540**. Intenta explicar-la des del segle **XV** dins al seu temps. **Divideix el Renaixement en dues parts**:

Abans del 1494	Després
Època d' esplendor , de desenvolupament econòmic i artístic.	Època de saquejos, matances... de turbulència política .

Figura 10. Les dues meitats del Renaixement

El **1494**, alguns prínceps del Nord d'Itàlia demanen al **rei de França (Carles VIII)** que els ajudi en **conflictes personals**. El rei accepta i fa entrar un exèrcit al territori que els dona suport: dona peu a una època de saquejos, matances... conquereix Florència i Roma, entre d'altres. Culmina el **1527**, quan les tropes espanyoles i alemanyes de l'emperador **Carles I saquegen Roma**.

2.2.2 El triomf del govern *dei signori*

Cada cop s'assenten **més governs principescos**, amb un sol **dèspota**. A **Florència i Roma**, que havien tingut governs més aviat **republicans**, l'aparició de figures així provoca desassossec. Es produeixen **alternances constants** entre estils de govern: principescos i republicans.

2.2.3 Els conflictes entre els Colonna i els Orsini

A **Roma**, els conflictes van durar múltiples dècades. Les famílies **Colonna i Orsini** controlaven uns quants **barris**. En total, l'animositat entre els dos clans va durar uns dos-cents anys.

2.2.4 Sext IV, Alexandre VI i Juli II

Maquiavel, en el capítol sobre **principats eclesiàstics**, analitza aquesta guerra oberta. I només va ser per l'aparició de **tres Papes inèdits** que finalment es va posar **fi a la guerra**. **Maquiavel** reflexiona que, tot i que són **papats despòtics**, ho fan bé. Que un poder d'aquest tipus el porti un papa, un príncep o un consell del poble pot **evitar la corrupció** de la República. **Aplaca l'egoisme inherent de les persones**.

Maquiavel és **historiador**: escrivint un llibre sobre història florentina, troba un tema interessant a investigar. *Per què s'han posat els prínceps al capdavant de la política italiana? Què els dona més legitimitat o capacitat de govern que un govern republicà?* Escriu *El Príncep* en cinc mesos.

2.3 La reflexió política. Canvis i continuïtats

L'aparició de **monarques absoluts** genera canvis en la **teoria política**; així com la consolidació de **governos principescos**.

Falta d'interès en els valors republicans	El desplaçament des de Bruni a Della Mirandola .
	Progressiu desinterès en els valors del govern republicà: la participació cívica, l'entrega del temps del ciutadà per un projecte comunitari.
La transformació del marc polític	El triomf dels governs principescos generen que aquells que es dedicaven a la política deixin de dirigir-se a la ciutadania en general; ara, es dirigiran a figures particulars (<i>prínceps, nobles</i>).
	De l'interès per la ciutadania republicana a l'interès pel príncep.

Figura 11. Canvis fonamentals en la teoria política

Antany, el deure de la participació ciutadana era el millor que podia passar al poble. Però durant el Quattrocento s'introdueixen **tendències més individualistes**. **Della Mirandola**, entre d'altres, **rebutja el republicanisme**: tendeix cap a un altre tipus de valors de caràcter més individualista i contemporani. Per Della Mirandola una **vida excelsa** és una vida entregada a l'**oci**, no al negoci. Descavalquen el **gran autor del republicanisme (Ciceró)** i coronen a **Aristòtil** i el **rei filòsof**.

El cas de **Maquiavel** és peculiar: és un **pensador republicà**, però redacta *El Príncep*. És una **ambivalència**, un fenomen acostumat entre autors. Amb l'excepció de Maquiavel, els pensadors nous ja no se centren en la figura poderosa.

Però no tot són canvis: hi ha **nombroses continuïtats** en el pensament polític.

La tradició d'elaborar Miralls de prínceps	Arrenca de l' Edat Mitjana .	
	Utilitza la metàfora del mirall davant del governant , i aquest ha d'intentar buscar les seves virtuts en el reflex.	
La descripció de la figura del governant com a <i>vir virtutis</i>	Des de l'Antiguitat clàssica, el governant ha de ser un baró virtuós .	
	Ha de tenir un objectiu individual : conquerir per a si mateix l' honor , la fama i la glòria . El líder polític, doncs, ha de ser heroic .	
	En aquest sentit, la virtut fonamental és el que anomenen la virtut : una característica pròpia d'un individu que ha de resoldre situacions problemàtiques, imposant una forma a la realitat .	
El problema de la fortuna	És una mena d'obsessió entre tots els escriptors polítics d'aquell temps.	
	Tots els prínceps han de perseguir la fama i la glòria: però la principal força que se'ls oposa és la fortuna . Els pots afavorir, o enfonsar.	
	La principal causa de la caiguda dels governs principescos és la fortuna: <i>el canvi de les circumstàncies; l'aparició de noves variables</i> .	
La connexió entre la millor educació i el millor consell polític	S'estableix una connexió estricta entre educació i consell polític .	
	El governant només podrà actuar rectament si ha tingut una formació adequada . És un pressupòsit bàsic de la <i>cultura humanística</i> .	
	A la majoria dels tractats de l'època la tesi es concreta en dos punts :	<p>No s'hauria de distingir entre l'educació que es dona al cavaller i el príncep i la que del clergat.</p> <p>És important aconseguir preceptors adequats i guiar la instrucció que han de rebre els prínceps: ha de consistir en gramàtica, l'estudi dels autors antics i matemàtiques; el cultiu de la música, i la pràctica de gimnàstica.</p>

Figura 12. Continuïtats en la teoria política

Al seu llibre *El Cortesà*, **Baldassare Castiglione** (1478-1529), un filòsof italià, referma la doctrina que un s'ha d'esforçar per fer-se **famós i il·lustre arreu del món** mitjançant els seus actes.

Honor i guany.

La principal professió del cavaller són les **armes**. Però també ha de ser un home familiaritzar no només amb la **llengua** sinó també amb [...] l'estudi de les **humanitats**.

La **fortuna**, segons **Castiglione**, és **injusta**:

[...] pot elevar als cels al malvat i enfonsar a les profunditats a qui són més dignes de ser exaltats.

A aquesta idea se suma **Giovanni Pontano** (1426-1503), canceller a Nàpols d'Alfons V d'Aragó.

[La fortuna] és una **deessa mancada de raó**. Es veritat que a vegades contribueix a la felicitat d'un home però amb molta més freqüència provoca danys terribles i irreparables.

Francesco **Patrizi** (1529-1597), un altre filòsof italià qui llistava les **matèries de l'educació dels prínceps**, escriu:

El rei ha d'establir la glòria per a si mateix pels seus actes. I accedir a la glòria és la major recompensa de l'exercici de la victòria.

Fins i tot **Maquiavel**, que és més moderat, **recomana al príncep que sigui honest i útil**.

2.4 El Príncep, de Maquiavel

La qüestió dels **mercenaris** és important. Donat el desastre que ha provocat la seva introducció a Itàlia, **Maquiavel** proposa una **milícia popular**, de participació obligatòria.

2.4.1 La virtut i el problema de la fortuna

El Príncep (1512) **no és una obra ideològica**: no vol expressar l'opinió d'un grup de partidaris. No té intenció de participar en cap bàndol dels conflictes florentins.

El Príncep
És un estudi analític sobre la innovació en política.

Figura 13. Què és El Príncep?

Maquiavel s'enfronta a un escenari amb **models principescs hereditaris**, **sense innovació**.

Innovació
Es dona quan una figura nova irromp la línia successòria i introdueix noves idees.
Apareix en un context de república en perill ; profundament desestabilitzada.

Figura 14. Innovació política

La **reflexió de Maquiavel** és **vàlida** en el context d'una **república en perill**: una situació desesperada. Per tant, explora què passa quan el **poder polític** és **incert**.

Príncep nou
Accedeix al poder i no es recolza en el passat .

Figura 15. Príncep nou

Maquiavel es planteja el **problema de la legitimitat** quan les institucions de la república s'han enfonsat i estan perdent importància després de dècades o segles de preeminència. Apareixen aleshores figures que s'aferren al poder de manera **despòtica**: *ja no busquen l'opinió dels altres*. Per tant, **la fortuna ha canviat les circumstàncies**.

L'enfocament de **Maquiavel** és clarament modern: **secular**. Ja **no** hi ha la **lleï natural** governant els destins de la política. El que dominarà la política és la **fortuna**.

Política	Fortuna
L'art d'enfrontar-se a la contingència .	La força fonamental del canvi polític .

Figura 16. Política i fortuna en temps de Maquiavel

La manera **republicana** d'enfrontar-se a la contingència, quan tothom era la ciutat, era generar un espai de **convivència cívica**, que establia forts lligams entre els individus perquè treballessin junts. El domini de la fortuna és la **ciutat política** (*universitas civica*).

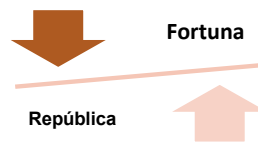

Figura 17. El descens de la república implica l'ascens de la fortuna

Quan els individus no s'organitzen adequadament entre ells, la fortuna s'alimenta. L'enfonsament de la ciutat política s'accelera amb la **innovació política** i, amb aquest, **la fortuna creix**.

Innovador polític	
Ha de convèncer a la gent que el que s'ha fet abans no és vàlid .	Té una relació peculiar amb la fortuna : està incorporada en la seva manera d'actuar.

Figura 18. La complicada situació de l'innovador polític

Inaugura un **escenari nou** i trenca els consensos **intentant guanyar-se el favor** de la gent. Això el deixa més vulnerable que algú continuant una nissaga. És un **fill de la fortuna**: l'ha fet servir per arribar on està però està entreteixida en el seu funcionament com a governant.

2.4.2 El problema de la fortuna en el context de la virtut

Problema de la innovació política
Problema de la fortuna .
Sempre es planteja en funció de la virtut .

Figura 19. Problema de la innovació política

La **virtut** no és una dimensió normativa; no és un valor; no és una excel·lència.

Virtut
Acció a través de la qual el governant (<i>vir virtutis</i>) és capaç d' imposar una forma a la fortuna.

Figura 20. Virtut

El republicanisme cívic ja feia això: identificava l'home de bé i polititzava la fortuna. Junts, feien front a les problemàtiques de la vida. Una **institució republicana** era una **institució virtuosa**. Però què passa quan el sistema col·lapsa? No només es **corromp** la constitució republicana, també es **la virtut dels ciutadans**. Una constitució no té sentit sense l'actitud cívica, i viceversa.

Republicanisme	Model principesc
Dona estabilitat a la política mitjançant els valors cívics de la ciutat com a conjunt.	És unipersonal , basat en la virtut principesca dels homes exaltats.

Figura 21. Virtut en el republicanisme i els models principescos

Retornant als **autors antics**, **Maquiavel** rescata una virtut adequada per l'**innovador polític**. Aquesta serà la **virtus romana**: pròpia dels barons dedicats a la guerra amb l'objectiu d'assolir la glòria, la virtut i la fama.

2.4.3 Què comença dient *El Príncep*?

Tipologia dels innovadors i les seves relacions amb la fortuna
Es pot innovar de moltes maneres en política: caldrà tenir molt clares les distincions.

Figura 22. Primer aspecte introduït a *El Príncep*

Hi ha un marcat **vessant analític** o classificatori del text.

Una classificació dels tipus d'Estat	Repúbliques			
	Monarquies	Hereditàries	Traspàs dinàstic (són <i>teorèticament banals</i>).	
		Noves	De manera total .	Canvi <i>radical</i> .
			Mescla de territoris conservats i nous.	Els nous: acostumats a la llibertat . Els territoris nous no ho estan.

Figura 23. Segon aspecte introduït a *El Príncep*

Hi ha **innovació** en els **principats nous**.

2.4.4 *Il príncipe naturale, il príncipe nuovo*

És per això que al segon capítol contraposa **dues figures**:

Príncep hereditari o natural	Té legitimitat tradicional , que reposa en la legitimitat dels governs anteriors .
	Els ciudadans que hi viuen ja estan acostumats a ser governats pels hereus.
	La legitimitat li ve donada.
	Mentre el no cometi cap error i es mantingui unit als costums ancestrals, <i>a priori</i> no perdrà el poder . És molt estable i, fins a cert punt, invulnerable a la fortuna .
Príncep nou	Té una intensa relació amb la fortuna : d'alguna manera, l'ha posat de la seva banda.
	Introdueix la innovació : l'ha generat, derrocant el poder precedent.
	En aquest sentit, la innovació del príncep fa mal a molta gent (<i>tots els aliats del governant derrocat</i>); d'altra banda, però, els seus aliats es troben ara demanant més coses de les que li pot aconseguir el príncep (<i>favors, recompenses pel recolzament</i>).
	Quan ocupa el poder és que s'obre altre cop la porta a la fortuna .

Figura 24. *El príncep hereditari i nou*

Maquiavel es basa, sobretot en els primers passatges del llibre, en **Ferran d'Aragó**, qui ha contret un matrimoni virtuós que li ha donat moltes noves terres. És, doncs, un **príncep nou**. A **Florència** s'ha donat una situació molt similar a la del príncep nou i els partidaris avars.

2.4.5 La novetat del príncep nou

El príncep és una figura innovadora. Tots els autors de **miralls de prínceps** dirigeixen els seus consells a persones que saben que hauran de fer canvis importants al seu entorn.

La seva acció és **trencadora**: incomoda a tothom, fins al punt d'ofendre. Per una banda, haurà d'acontentar els seus partidaris, a qui probablement ha promès coses que no podrà complir. Per l'altra, els seus enemics no perdran cap oportunitat de trair-lo, qüestionar-lo i comparar-lo amb el seu predecessor.

En aquest context, es **viu en una gran tensió**. A més, s'ha tornat a obrir la porta a la fortuna.

2.4.6 La fortuna i la temptació del costum

La **fortuna** està present en el moment que el **poder canvia de mans**; però també quan tot torna a **estabilitzar-se**. Això es dona perquè qualsevol innovació molesta: la gent està acostumada a la rutina. Quan la **rutina** canvia, un es veu obligat a fer coses que abans no feia. La **innovació genera molèsties necessàriament**. Després d'un canvi cal acostumar-se a la **nova normalitat**.

Costum
Contrari de la innovació .
Podria ser perillós o perjudicial pel nou príncep.

Figura 25. Costum

El **nou príncep** no pot tenir la certesa que els nous **súbdits** li seran **lleials**: haurà de guanyar-se'ls. Serà constantment i inevitable **comparat** amb l'anterior: ha d'aconseguir la **legitimitat** que tenia el príncep antic i usar-la a favor seu. Rescatar l'estabilitat anterior; per més que fos relativa.

Estabilitat
Els súbdits obliden el canvi o inestabilitat provocada per la nissaga actual.

Figura 26. Estabilitat

Normalment, l'**obediència** dels súbdits pel príncep hereditari ha passat de pares a fills, i esdevé una mena de **segona naturalesa**. Obeeix sense preocupar-se ni qüestionar-se per què permet que el successor els ordeni les vides de la mateixa manera que ho feia el seu predecessor.

2.4.7 Acció vs. passivitat

Príncep hereditari	Príncep nou
Deixar passa el temps i esperar el seu moment.	Actua.
Maquiavel menysprea profundament aquesta actitud passiva: veu com els altres cremen en la cerca del poder i reposa fins que li arriba el torn.	El futur és imprevisible : la passivitat pot permetre l'adveniment d'una situació pitjor.
	Maquiavel defensa que està obligat a actuar.

Figura 27. Assolir l'estabilitat

2.4.8 El príncep nou i la virtut

Si el príncep nou ha d'**actuar**, ho ha de fer **amb encert**. Per a això, és necessària la **virtut**: ha de tenir alguna **qualitat extraordinària**.

Fortuna	Virtut
Oposades: hi ha una relació dialèctica entre elles.	
La virtut intenta controlar la fortuna. Però la virtut és innovadora, i en innovar desperta la fortuna...	

Figura 28. Fortuna i virtut

No hi ha una única manera d'exercir a la virtut; ni d'innovar en la política. La fortuna pot dur a situacions més o menys caòtiques: la **virtut** necessària per cada situació serà diferent.

Virtut	La capacitat de controlar els medis o instruments per arribar al poder i mantenir-s'hi .
	Qualitat o una sèrie de qualitats personals de qualitat excepcional .

Figura 29. Virtut

Els **instruments** poden ser les **armes**, el beneplàcit del **poble**, assegurar-se les **lleialtats** d'altres prínceps propers... Les diferents **innovacions** del príncep hi estan lligades: obtenir i mantenir un poder per la mera força de les armes, teixir aliances... A vegades fins i tot pot tenir un cop de sort.

Per **Maquiavel**, és altament **improbable** que algú, **sense** tenir cap tipus d'**habilitat**, hagi arribat a una posició de poder. Se suposa que si algú hi està és perquè hi ha arribat gràcies a la **virtù**.

2.4.9 Dos escenaris de la innovació

Segons **Maquiavel**, hi ha dos escenaris d'innovació possible:

La tensió entre <i>virtù</i> i fortuna es redueix	La tensió entre <i>virtù</i> i fortuna augmenta
El príncep nou aconsegueix transferir a la seva innovació la legitimitat del seu predecessor.	La innovació del príncep descansa en circumstàncies o gent alienes al seu control .
Estarà menys exposat a la fortuna i menys necessitat de l'exercici de la <i>virtù</i> .	Estarà més exposat a la fortuna i més necessitat de l'exercici la <i>virtù</i> .

Figura 30. Dos escenaris de la innovació

El que fa autènticament **modern** *El Príncep* és l'observació que, en qualsevol cas, l'actuació de les **persones involucrades** és completament **previsible** i es podran implementar **estratègies** perquè el príncep les navegui correctament.

I, tot i ser plenament modern, **Maquiavel** sempre remetrà a allò que feien els **antics**. Els romans, quan envaïen un territori estranger, enviaven el comandant amb tota la seva família a instal·lar-s'hi. És el que haurien de fer tots els nous governants: **forçar un nou costum**.

2.4.10 El costum de la *libertas*

Un **Estat** amb **lleis i costums propis** serà **més difícil de governar** que un altre que no els tingui.

Principat hereditari	República
Els súbdits ja estan acostumats al govern d'un príncep .	Els ciutadans estan acostumats a la llibertat .
Més fàcil .	Més difícil ; fins impossibles .
	Per dominar -les caldrà arruïnar -les.

Figura 31. Governabilitat d'Estats presos per un príncep nou

Es deu al **costum de la llibertat**. Els súbdits principescos de estan acostumats a l'autoritarisme; els ciutadans d'una república, no. Tenen una **naturalesa** **diferent**, que hauria de **canviar** perquè poguessin acceptar el govern d'un príncep. **Maquiavel** ho considera **impossible**: la **naturalesa humana no canvia**. La percepció d'una forma de govern es transmet de pares a fills: l'acceptació d'un govern despòtic (o no) és, en certa manera, **hereditària**.

Limitació del govern principesc
La memòria de la llibertat és molt difícil d' esborrar .

Figura 32. Limitació del govern principesc

La **transició inversa és igualment complicada**, per les mateixes raons: per naturalesa, la gent acostumada a ser sotmesa tindrà molts problemes a adaptar-se a una república.

2.5 Les tesis fonamentals

El **príncep nou** s'ha d'enfrontar a la **contingència** en una situació de canvi on la **legitimitat de les antigues institucions s'ha perdut**: *la tradició, la llei de Déu, el consell dels ancians, la racionalitat...* cap li serà d'utilitat. Les condicions de la seva ascensió al poder són d'il·**legitimitat**. Però això no vol dir que estigui completament a la sort. Els comportaments poden ser previsibles: els escenaris no són ingovernables. La seva actuació ha de tenir en compte **com són els homes** en la seva dinàmica habitual.

Força	Astúcia
Armes.	Resolució de conflictes.

Figura 33. Recursos fonamentals dels homes

És un **món hobbesià** on tots els individus s'ocupen del seus assumptes. El príncep ha d'adonar-se i incorporar en la seva estratègia que els homes actuen igual: a través de la **força** i l'**astúcia**.

2.5.1 Un anàlisi d'una realitat política sense legitimitat

Però **Maquiavel** fa alguna cosa més que descriure: **analitza la realitat**.

L'acció com a element fonamental del component estratègic	Sempre s'ha d'estar actiu .
	Els antics romans sabien que la guerra era inevitable . En lloc d'esperar l'agressió de l'enemic, doncs, atacaven.
La prioritat de la política interior	La prioritat del príncep nou és ascendir la poder i mantenir-s'hi .
	Això significat sobretot velar per la relació que té amb els seus súbdits .
	Aquí, el comportament estratègic no és aconsellable , perquè el poble s'adona sempre de manera immediata quan un governant està aplicant-los-el. Els altres elements en joc són la psicologia i la moral .

Figura 34. Prioritats en una realitat política sense legitimitat

2.5.2 Virtut, costum i el governant excepcional

La **virtut** és una **força d'innovació** perquè és l'únic que el governant pot operar **individualment**. Però no seria millor recórrer al **costum**? Maquiavel diu que **no**: busca una manera d'**usar la virtut** que, sense el costum, pugui **mantenir la antítesi** entre *virtut* i **fortuna**. Proposa:

Governant excepcional
Ha arribat al poder degut a les seves capacitat excepcionals , i s'hi manté amb les mateixes .

Figura 35. Governant excepcional

Maquiavel busca un **home que no li degui res a la fortuna**. Que pugui accedir a la *virtut* amb independència de les seves circumstàncies, societat o connexions.

2.5.3 La lliga dels homes extraordinaris

Són **fundadors d'Estats**, **legisladors** que han innovat completament: han creat una **nació**. Es distingeixen d'altres personatges que també han sigut molt importants (*profetes, reformadors, prínceps nous*), però no d'una manera tan excepcional.

2.5.4 Els reformadors socials

Es troben en dos **escalafons inferiors** als fundadors: *reformen*, no *formen*. Però encara superen de manera directa els **prínceps nous**. **Maquiavel** apel·la a una tradició que ja és pretèrita en el seu temps per crear una mena de jerarquia o **classificació d'innovadors polítics**.

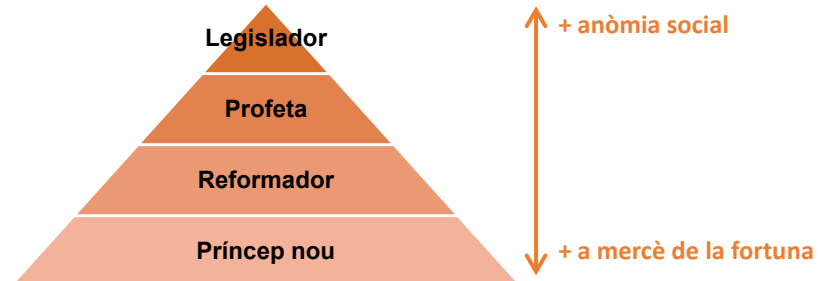

Figura 36. Jerarquia d'innovadors política

Tots són **individus excepcionals** en certa mesura; però tots ells **vulnerables**. Han de garantir-se els **medis** necessaris per mantenir-se en les seves posicions de poder. Les **armes** són el recurs més potent per fer-ho. I sempre seran millors les armes **pròpies**, no mercenàries. És per això que Maquiavel planteja recuperar la **milícia popular** de les repúbliques.

Els governants extraordinaris van comptar amb l'ajuda divina. Així, podien prescindir de les circumstàncies del marc social, constitucional... I, tanmateix, encara eren súbdits de l'**ocasió**.

2.5.5 El paper de l'ocasió

Considerant les seves vides i les seves accions es veu que **no eren deutors de la fortuna sinó de l'oportunitat**, la qual els va proporcionar la matèria en la que poder introduir la forma que els va semblar més convenient. Sense aquesta oportunitat, la virtut del seu ànim s'hauria perdut, i sense aquesta virtut l'oportunitat hauria vingut en va. Era, per tant, necessari per a Moisès trobar el poble d'Israel en Egipte, esclau i oprimat pels egipcis, a fi que ells, per tal de sortir de l'esclavitud, es disposessin a seguir-lo. Era convenient que Ròmul no tingués espai suficient en Alba, que fos abandonat al néixer, si es volia que arribés a ser rei de Roma i fundador d'aquella pàtria. Era necessari que Cir [II] trobés els perses descontents amb el govern dels medes i a les medes tous i efeminats per la llarga pau. Aquestes oportunitats van fer, per tant, la joia i la fortuna d'aquests homes; i la seva virtut fora del comú els va fer reconèixer l'oportunitat que se'ls brindava. El resultat va ser que **la seva pàtria es va veure ennoblida** i la seva prosperitat duta a les més altes quotes.¹

2.5.6 La picada d'ullet de l'ocasió

L'**Ocasió** té el darrere del cap rapat per perquè ningú pugui agafar-la per l'esquena i violar-la. A vegades, fins i tot se la representa calba; sempre que es presenta, se l'ha de **prendre per davant**.

El mateix passa amb la Fortuna: s'apareix a homes que **no dubtin** a prendre una dona. S'observa *un gravíssim deteriorament històric de la sensibilitat d'aquesta reflexió*.

¹ Maquiavel, *El Príncep*, capítol 6.

2.5.7 La imposició de la forma a la matèria

Es tracta **d'imposar una forma a la matèria**. És la funció del **governant**: tant a la **fortuna** com al **ciutadà**. Per al **príncep nou**, la **descomposició institucional** seria ideal.

Descomposició institucional
Anòmia (sense normes) social .
L'únic que hauria de fer el governant seria escriure en una superfície en blanc .
Aquest és el cas dels legisladors .

Figura 37. Descomposició institucional

2.6 Cesare Brogia

L'altre gran exemple que segueix **Maquiavel** és **Cesare Borgia**. Se segueix fixant, doncs, en una **figura d'innovació política** (els anteriors capítols se centraven en **Ferran d'Aragó**). És especial: combina un **màxim de fortuna** amb un **màxim de virtut**. Les circumstàncies que el dugueren al poder i li van permetre mantenir-lo van ser excepcionals. Va néixer a Roma, fill d'**Alexandre VI**, el Papa de Roma. Va ser canonge a València, arquebisbe a Pamplona... Va unificar tota la zona del nord d'Itàlia sota el seu domini, abans de la mort del seu pare.

Príncep hereditari	Príncep nou
No sap si pot conservar el seu lloc.	Posseeix tanta virtut que sap preparar-se ràpidament per conservar allò que la fortuna li ha posat davant.
No sap per què no és raonable que, havent viscut sempre en una bombolla, sàpiga manar .	És capaç d'assentar després els fonaments per un nou principat.
No ho sap perquè no disposa de forces que li puguin ser amigues i fidels.	

Figura 38. Príncep hereditari i nou (capítol setè)

Borgia és diferent del legislador o el profeta: és merament **humà**, un príncep nou que va haver de fer un **esforç enorme** pel poder; a diferència d'aquells que reben un principat per un **cop de sort**. La relació **extraordinari-humà** emmiralla la del **zoón politikón** enfrontat al **Filòsof-Rei**.

2.6.1 Zoón politikón vs. Filòsof-Rei

Zoón politikón	Filòsof-Rei
Intuïcions.	Ideal.

Figura 39. Zoón politikón i el Filòsof-Rei

Maquiavel està interessat a **recomanar Borgia** com a **model a seguir**. No fou legislador, profeta o reformador, però va arribar extremadament lluny. Només la mort del seu pare i la seva malaltia (sífilis, probablement) van poder aturar-li l'avenç. Associats a la figura de Borgia hi ha un seguit de consells ocults: ser **sever** o **magnànim** quan toqui, dissoldre milícies infidels, destruir a qui et vol mal... fer-se estimar i témer pels pobles...

Temor	>	Estima
Instantani.		Requereix temps.

Figura 40. L'emoció del poble

2.6.2 La cerca de la legitimitat

Experiència	Carisma
Lligada a l'experiència dels contemporanis .	Lligada a l' opinió o sentiments del poble.
Príncep natural .	Príncep nou .

Figura 41. La legitimitat del príncep nou

La legitimitat del **príncep nou** és **diferent** del que és la legitimitat **tradicional**. És carismàtic, algú en qui la gent veu alguna cosa especial. Maquiavel hi dona una raó **psicològica**:

L'observació prudent de les **normes exposades** fins aquí fa aparèixer a un **príncep nou antic** i el situa immediatament en el seu Estat en una **posició més ferma i segura** que si estigues assentat ell des d'antic. Doncs les accions d'un príncep nou són **observades amb major atenció** que les d'un príncep hereditari[.]

2.6.3 Un lideratge carismàtic

El **carisma** és una **propietat percebuda**, no intrínseca. El lideratge carismàtic és el que té el príncep nou. Si el regnat s'assentés durant molt de **temps**, aquest lideratge prendria una **nova forma**; però això no interessa a Maquiavel a *El Príncep*.

Un **príncep** ha de tenir bones **lleis**, bones **armes** i donar bons **consells**.

2.7 La segona naturalesa i l'expulsió dels bàrbars d'Itàlia

Al capítol XXV **Maquiavel** reprèn dos assumptes:

1. Fins a quin punt poden els homes **resistir-se** al poder (aparentment total) de la **fortuna**.
2. Què és **millor** per lluitar contra la fortuna: l'**audàcia** o la **cautela**?

La **fortuna és com un riu desbordat**. Aparentment, no es pot fer res davant d'això. Però en Maquiavel hi ha un esperit modern, una espècie de convicció profunda que els homes tenen cert **marge de llibertat**, i que aquesta és qualsevol cosa menys resignada.

2.7.1 Un lideratge carismàtic

Perquè la nostra **lliure voluntat** no quedi anul·lada, penso que pot ser cert que la **fortuna** sigui àrbitre de la **meitat** de les nostres accions, però l'**altra** meitat, o quasi, ens és deixada, fins i tot per ella, **sota el nostre control**. Jo l'acostumo a comparar a un d'aquest **rius** torrencials que, quan s'enfureixen, inunden els camps, tiren avall arbres i edificis, treuen terreny d'aquesta part i el posen en aquella altra; els homes fugen davant d'ell, tots cedeixen al seu ímpetu sense poder plantar-li resistència alguna. I encara que la seva naturalesa sigui aquesta, això no treu, tanmateix, que els homes, quan els temps estan tranquils, no puguin **prendre precaucions** mitjançant dics i espigons de manera que en crescudes posteriors o discorreria per un canal o el seu ímpetu ja no seria ni tan salvatge ni tan perjudicial. **El mateix ocorre amb la fortuna**: ella mostra el seu poder quan no hi ha una virtut organitzada i preparada per fer-li front i per això torna els seus ímpetus allí on sap que no s'han construït els espigons i els dics per contenir-la.

2.7.2 Audàcia o cautela?

Els fets no indiquen amb claredat si és millor anar amb compte o atrevir-se a fer un pas endavant. Ser **audaç** o **cautelós** és un tret del **caràcter** i no tant una cosa que es pugui escollir. Però això no és cap indicatiu del pla a seguir. Maquiavel diu que, independentment que un sigui d'una o una altra manera, és clar que **cal estar preparat per temps de canvi**. Perquè si un és audaç i no està acostumat al temps de tranquil·litat, el gestionarà malament; el mateix passarà si un és cautelós i ha d'afrontar un temps de turbulència. És recomanable tenir sempre **dues estratègies**.

Algú que no canviï quan els temps ho facin caurà indubtablement. El **costum** sovint empeny a que la gent faci el mateix de sempre: es mantinguin en la inèrcia habitual. Però algú que només hagi caminat amb un amic mai podrà adaptar-se prou ràpid. Maquiavel no diu que ser audaç o cautelós sigui millor: són trets de caràcter que s'incorporen en la manera de fer de les persones... el que és realment important és veure com la gent s'incorpora en moments de transició.

2.7.3 La segona naturalesa

El **governant** ha de fer el possible per aprendre a comportar-se d'una manera diferent: el seu és un **medi d'il·legitimitat**, incert, on les institucions no estan assegurades. Un governant eficaç és qui **s'adapta a les circumstàncies**. És aquell que està capaç de **modificar la seva naturalesa**.

Això només es donarà en el **príncep nou**; l'hereditari no necessita adaptar-se, perquè la seva posició ha quedat assentada des de temps immemorial. La **virtut** no permet al governant sempre utilitzar la mateixa estratègia, però tampoc pot generar una segona naturalesa per si mateixa. Els prínceps són persones, i **res assegura que puguin contradir** el seu costum. Però **si el príncep no pot canviar la seva naturalesa difícilment podrà canviar la dels seus súbdits**.

El legislador o el profeta sí que podran, perquè el poble que guien acostuma a estar enfonsat o escampat: no està unificat. Per això poden imposar una segona naturalesa als seus súbdits. Però el príncep nou no: ja es troba amb pobles més o menys organitzats, gent que està acostumada a una certa forma de viure.

2.7.4 El costum o la gràcia del legislador

Maquiavel trenca amb la tradició Medieval. Fins a l'inici de la Modernitat, només hi havia dos recursos perquè la gent adoptés una segona naturalesa:

Costum	Gràcia del legislador
El seu pes, al llarg de les generacions , acaba generant una segona naturalesa.	El legislador imposa una nova naturalesa.

Figura 42. Costum i gràcia del legislador

Però aquests dos recursos **no admeten discussió**: només **veneració**. No es discuteixen, sinó que s'adopten. Però en el temps que escriu *El Príncep* es pot veure que hi ha **repúbliques altament estables** i que s'han mantingut en virtut de decisions que no responen a cap dels dos recursos.

2.7.5 Els motius per sostenir l'ideal republicà

L'ideal republicà com a manera d'organitzar la convivència de les persones ajuda a entendre millor per què, al final de *El Príncep*, Maquiavel conclou que **cal expulsar els bàrbars d'Itàlia** (les expedicions francesa i espanyola): a Estat construint la figura de l'**alliberador d'Itàlia**.

L'alliberador no pot ser legislador	La societat no es troba en un estat de desunió suficient.
A més de la virtú	Ha de ser algú recolzat en el recurs argumental republicà.
Eficàcia militar	Ha de ser capaç de ressuscitar la virtut dels antics romans .

Figura 43. Raons per les quals l'alliberador d'Itàlia emmiralla l'ideal republicà

El **príncep** ha de ser no només un cabdill militar, sinó un **cabdill militar republicà**. El seu objectiu no és crear un regne com a príncep nou, sinó **salvaguardar les institucions republicanes**.

Professor: Lluís Pla Vargas (lluisplavargas@ub.edu)

3.1 El contracte social: variacions sobre un tema

La **lleï del contracte social** es formula en un moment que es **reivindica el valor dels individus**, tant en àmbits filosòfics com socials. L'humanisme ha apartat a Déu del centre del món i cal donar una nova importància a la **convivència de l'ésser humà**. La idea del **consentiment polític** en base dels governants recobra força, alhora que el moviment de la **ciència experimental** apareix.

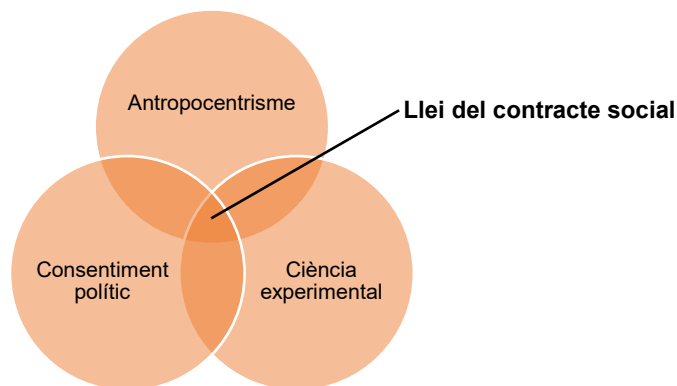

Figura 1. Les condicions de l'aparició de la llei del contracte social

Amb grans dificultats, s'obre pas la idea que l'ordre social polític ha d'estar dissenyat per **protegir els individus**; i, fins i tot, els **drets** dels individus.

Althussius és el primer que defensa la idea: un **conveni** o pacte que **justifica qualsevol ordre** social. La noció del contracte ve del món **mercantil**, que considera en igualtat de condicions totes les parts implicades. Això és el que es vol aplicar a la conjugació de l'ordre polític.

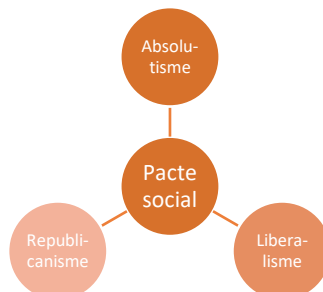

Figura 2. Variacions de la teoria del pacte social

Però **no hi ha una sola teoria** del pacte social: n'hi ha diverses, o variacions d'un mateix tema. Hi ha teories que aposten per l'**absolutisme** (**Hobbes**), d'altres que aposten pel liberalisme o un proto-liberalisme (**Locke**), d'altres que proposen un **republicanisme** (**Rousseau**)...

Totes les teories del contracte social fan el **mateix experiment mental**: imaginem una situació fictícia o hipotètica on viuen homes i dones exposats a la naturalesa (tant externa com interna). En aquest **estat de natura** estan dominats per l'**egoisme**: són primitius, brutals... i és tan lamentable que han d'escapar-ne cap a un **Estat polític** o civil.

3.1.1 Les teories de Locke, Hobbes i Rousseau

Tots difereixen a l'hora de caracteritzar l'estat de naturalesa.

Estat de naturalesa	
Hobbes	Al <i>Leviatan</i> presenta la descripció més crua .
	Estat manc de civilització : no hi ha <i>treball, tecnologia, coneixement, art, lletres...</i>
	La vida de la persona és solitària, pobre, desagradable...
	No és una situació històrica, sinó una justificació moral i política per marxar-ne.
Locke	Descripció més conservadora i benvolent.
	Els individus gaudeixen d'una certa prosperitat econòmica i tenen una sèrie de drets .
	El més important és la llibertat , la propietat i la igualtat .
Rousseau	No és completament negatiu .
	Hi ha una certa potencialitat en la humanitat que s' enfonsa en l' Estat civil .
	L' ambició i la propietat privada porten els homes a la perdició .

Figura 3. Estat de naturalesa segons Hobbes, Locke i Rousseau

Un podria pensar que les solucions teòriques són antigalles desfasades. Però encara ara operen. L'**autoritarisme**, estigui lligat a la religió o no, encara és acceptat. El **liberalisme**, ja sigui moderat o radical, apareix en moltes institucions actuals. L'ideal **republicà** rep el mateix tractament. Així doncs, val la pena estudiar-les per entendre l'actualitat política.

	Estat de naturalesa	Contracte inicial	Estat resultant
Model absolutista	Guerra de tots contra tots. Llibertat completa; drets il·limitats .	Entre tots els individus a favor d'un sobirà absolut que representa l'Estat.	S'entén com a garant de l'ordre, la pau i la seguretat.
Model liberal	Els individus són lliures i gaudeixen dels fruits del seu esforç . Hi ha drets naturals a la vida , la llibertat i la propietat .	Entre tots els individus per crear l'Estat.	Agència protectora dels drets que evita que els individus facin justícia pel seu compte.
		Entre els individus i els governants .	
Model universalista	Igualtat natural. Problemes de subsistència. No existeixen drets naturals.	Es fa entre tots els individus, subordinats a la voluntat general, a favor de la comunitat sencera .	L'Estat és l'expressió de la voluntat general a la cerca del bé comú .

Figura 4. Teories del contracte social de Hobbes, Locke i Rousseau

3.2 El contracte social segons Locke

L'*Assaig sobre l'Enteniment Humà* desenvolupa una teoria del coneixement empirista que li ha donat la fama universal; el **Segon tractat sobre el Govern Civil** obre el pensament polític liberal

per als **revolucionaris** nord-americans, així com als francesos. Les **teories** epistemològica i política de **Locke**, però, són **contradictòries**.

Teoria epistemològica	Teoria política
El coneixement es basa en l' experiència ; les percepcions .	Els drets , llibertat i propietat es basen en la lleï natural , que no és accessible a l' experiència .

Figura 5. Teories epistemològica i política

La **filosofia moderna** vol allunyar-se de l'Antiguitat, i posar el **fonament en el subjecte**: l'ordre en l'individu i no en la cosa. **Locke** n'és un exemple. Creu en un ordre transcendent que va més enllà dels individus: **assolir allò universal des d'allò individual**. Però els individus poden tenir poderosos objectius per no arribar-hi.

Free rider
La persona que s' aprofita del treball dels altres sense aportar valor.

Figura 6. Free rider

El **free rider** és un **problema**: la societat acostuma a veure els seus individus fent el que han de fer. Però el **free rider** té grans **incentius per no col·laborar**: obté un benefici a costa d'altres.

Ciudadà
D'altra banda, vol assolir acords que beneficiïn a tothom mútuament .

Figura 7. Ciudadà

Locke aplaca el **free rider** amb la **lleï natural**, que exigeix als homes que siguin com han de ser i, així, abandonar l'actitud aprofitada. El **free rider**, doncs, va **en contra de la seva naturalesa**. Però, si partim de la base que **els individus són lliures i iguals**, *quines raons tenen per obeir o acceptar un ordre polític que implica obediència o submissió?* Per què, si els individus que són considerats lliures i iguals, acceptarien una societat on la llibertat original no està garantida?

Aquí és on entra una distinció important:

Raonable	Racional
És raonable renunciar als propis interessos per a un bé major. Hi ha una dimensió moral .	A favor de satisfer els propis interessos . És racional perseguir els interessos individuals.

Figura 8. Raonable i racional

El pensament de Locke es planteja com a oposició a dos **referents polèmics**: **Hobbes** i **Filmer**. Influencien la seva descripció de l'estat de la naturalesa i, sobretot, el civil.

3.2.1 Contra Hobbes

Hobbes ha escrit el *Leviatan*, on **redueix les persones a llops** o bèsties. **Locke** discrepa.

Hobbes	Locke
Màxim egoista , individualista i antisocial.	Capaç de governar-se , tenir comportaments socials , i inclinat a la compassió .

Figura 9. L'ésser humà

El que planteja **Hobbes** impel·leix els individus a **fugir-ne**: converteix l'**Estat polític** en un desig imperiós. Però a l'**estat de naturalesa** de **Locke** la gent pot mantenir relacions esporàdiques de **col·laboració**, empena per la **lleï natural**. El pas a l'Estat polític ja no serà a **qualsevol preu**, qualsevol cosa per fugir de la natura (cosa que en **Hobbes** duu a un **estat despòtic**); ara tindran més reserves, més interessos posats en la manera com es crearà l'Estat.

Locke no vol la pau a qualsevol preu de **Hobbes**: l'ésser humà es podrà **redimir** dels seus crims.

Cartesianisme	
Als individus són mecànicament indistingibles els uns dels altres, tant físicament com anímica.	
Hobbes	Té un plantejament mecanicista , inspirat pel cartesianisme.
Locke	Discrepa : si fos així, els individus serien incapaços de governar-se, elecció, moral.

Figura 10. Cartesianisme

Locke rebutja que els individus siguin **profundament antisocials**. Si fos així, tota **unió** (*ciutat, república*) només es podria assolir de manera **artificial**: amb la *lleï*, l'*espasa* o una combinació. Però les persones tenen una **tendència natural a la unió espontània**.

Estat de guerra
L'individu no té una autoritat a la qual apel·lar, un jutge .
S'hi pot fer ús de la força contra d'altres.

Figura 11. Estat de guerra

3.2.2 El projecte polític: seguretat i propietat

Locke es proposa **justificar l'Estat** amb dues **relacions fonamentals** al marc de l'**ordre polític**:

Obediència a l'autoritat	Respecte per la propietat privada
Si no es pot garantir , l'Estat a fallat .	Tant per part de l' Estat com del ciutadà .

Figura 12. Relacions fonamentals

Locke s'està situant en un entorn on **la legitimació ja no és divina**: l'ordre polític no és el natural. La **font de legitimació** és la **persona**: són raons humanes les que legitimen el **poder polític**.

Govern del més fort	Govern pactat
És producte de la força , la violència.	És el resultat d'un acord consensual entre individus governats.

Figura 13. Els dos possibles governs

Locke defensa que el govern és **fruit d'un pacte** amb consentiment. Sorgeixen **dues tasques**:

Fomentar	la necessitat d'un poder polític basat en el pacte ; legitimar tal poder polític.
Definir	la forma del poder : quins són els seus límits, quin tipus d'exercici requereix.

Figura 14. Dues tasques governamentals

Tot allò que d'alguna manera **vulnera** la capacitat **legislativa** de l'Estat pot ser penalitzat amb la mort. Això és el que legitima el poder polític. Però cal diferenciació entre poder polític i violència:

Considero doncs que el poder polític és el dret de **dictar lleis sota pena de mort**, i en conseqüència de dictar altres lleis sota penes menys graus a fi de regular la propietat i ampliar la força de la comunitat en l'aplicació de dites lleis i en la defensa de forces externes. I tot això amb l'única intenció d'**assolir el bé públic**.

La idea que té **Locke** de **bé públic** inclou dos aspectes:

Bé públic	
Preservació de la propietat .	Defensa davant d'agressions estrangeres.

Figura 15. Bé públic

Un **poder polític** està **legítimat** en la mesura que **pot assegurar-los**. Es podria argumentar, a més, que el territori és propietat dels seus ciutadans o, almenys, dels seus representants electes. Així, **tot radica en la propietat**.

Drets propis d'un Estat		
Llibertat	Propietat	Igualtat

Figura 16. Drets propis d'un Estat

Els drets propis d'un Estat són **deduccions de la llei natural**: **drets pre-polítics**. Són objectius; de caràcter social. Els pressupòsits sorgeixen d'una baralla entre **Locke** i **Filmer**.

3.2.2 Contra Filmer

Filmer era un decidit partidari del govern **aristocràtic** i creient del **dret diví dels reis**. El 1680, quan publica *Patriarca o el Poder Natural dels Reis*, aquestes idees ja sonen antigues. Utilitza la Bíblia per justificar les seves idees; però **Locke** fa el mateix... usant-la per oposar-se a Filmer. El punt discrepen és el passatge del **Gènesi** on Déu beneeix l'home i la dona perquè es multipliquin.

Filmer	Locke
Déu ha donat la Terra a Adam i Eva com a propietat privada perquè la dominin i en treguin fruits.	La Terra és una propietat comuna o col·lectiva per ser gaudida en comunitat. A l'origen no hi ha propietat privada.

Figura 17. Interpretació del Gènesi sobre la propietat

Filmer no pot demostrar que Adam i Eva fossin els titulars d'una **propietat privada originària**. En canvi, sembla més raonable suposar que aquesta propietat és alguna cosa a compartir per tots els individus de la humanitat; d'aleshores, i la seva descendència. Aquesta donació, segons **Locke**, implica diverses **restriccions**:

Dret limitat	Els homes tenen un dret a l'ús de la Terra, però aquest dret és limitat.
No acaparament	És legítim usar els béns que Déu ens ha donat per a la pròpia subsistència i la de la pròpia família , però sempre que quedin béns pels altres.
Moderació	Cal fer un ús moderat dels béns; com a ésser socials , hem de conviure.

Figura 18. Restriccions de l'ús de la propietat comuna originària

La possessió il·limitada de la Terra i dels seus recursos **vulneren la societat**.

D'altra banda, Locke és un fervent partidari de la propietat privada. Per defensar aquest dret, haurà de fer servir una teoria diferent a la de Filmer: la **teoria del dret de l'autor a la seva obra**. Déu ha concedit la Terra a la humanitat, però no és l'únic: també la **capacitat de raonament**. La **lleï natural** dicta que ens cal aprofitar dels recursos naturals, sense excloure-la arbitràriament de la circulació: ha de tenir algun mecanisme que **justifiqui la propietat privada**.

Propietat privada	
La instància que justifica i legitima el poder polític és la defensa de la propietat .	
Déu ha donat a la gent una capacitat racional perquè el seu control de la propietat sigui efectiu .	
Llei natural	Alimenta la raó .
	Justifica la propietat privada .

Figura 19. La propietat privada en Locke

La gent té propietat sobre les coses i **si mateixos**: els seus cossos, la seva ment, el seu treball.

Teoria del dret de l'autor a la seva obra	
Tot el que surti del treball d'una ment i les mans és propietat d'aquella persona.	
En el moment que un pugui aplicar modificacions a la naturalesa, allò que n'extreu li pertany.	
L'origen de la propietat privada	Capacitat per extreure una cosa del seu Estat natural i fer-ne un producte millor .

Figura 20. Teoria del dret de l'autor a la seva obra

Però això **no legitima l'acumulació il·limitada**: és necessari que quedi suficient material per als altres, donant-los l'oportunitat de fer el mateix. Tampoc implica la necessitat d'un consentiment multitudinari perquè cadascú pogués accedir a les propietats particulars; si fos així, tothom hauria mort de gana. Per tant, Locke conclou, **el consentiment no és necessari**.

No acaparament	Té a veure amb la part que li correspon a la resta de la societat. La mateixa llei natural que ens dona el dret a la propietat posa un límit a aquest mateix dret.
No malbaratar	Una persona només haurà de prendre tant com pugui aprofitar (per ella i la seva família) abans no es malbarati , la resta constituint la part de la resta.

Figura 21. Restriccions de la teoria del dret de l'autor a la seva obra

Amb el pas de l'estat de naturalesa a l'Estat civil o polític, hi ha hagut una degradació avariciosa: s'ha pervertit el **valor intrínsec de les coses**, confonent les necessitats reals amb les supèrflues.

3.2.3 La necessitat de l'ordre civil i polític

L'estat de naturalesa de Locke sembla una situació fins i tot idíl·lica: es té el que es vol i una bona gestió moderada dels recursos, hi ha una certa prosperitat, permet organitzar-se adequadament. Així, resulta **paradoxal** que defensi que el **pas de l'Estat natural al civil** i polític és **necessari**. *Per què prescindir de la llei natural per la llei positiva?*

Al principi del *Capítol 9* s'expressa amb claredat:

Si en l'estat de naturalesa la llibertat de l'home es tan gran com hem dit [...], si no és súbdit de ningú, perquè decideix aleshores minvar la seva llibertat? [...] encara que a l'estat de naturalesa té aquests drets, està constantment **sumit en la incertesa i l'amenaça** de si serà envaït per d'altres.

Doncs **com que a l'estat de naturalesa tothom és rei com ell**, [...] el gaudi de la propietat que té un home en aquest Estat **és altament insegur**. [S'unirà amb d'altres homes] amb el fi de **preservar** les seves vides, les seves possessions i les seves llibertats; tot allò que jo anomeno **propietat**.

Locke justifica, doncs, el **sacrifici de la sobirania** per una major **seguretat per a la propietat**. En això s'assimila a **Hobbes**, qui també associava terrible inseguretat amb l'estat de naturalesa; però Locke té una aproximació bastant més moderada.

Poder polític
S'hi recorre perquè la lleï natural no és suficient .
No és una determinació ontològica : no s'imposa sobre els individus de manera necessària.

Figura 22. Poder polític

No és que les persones actuïn segons la **lleï natural** de manera automàtica. És una mena de **prescripció moral**, però **fràgil**. És per això que es recorre a l'ordre polític: és una ajuda o recurs.

A l'estat de naturalesa no es preserva adequadament la propietat en el sentit genèric; l'ordre civil o polític es construeix per corregir aquesta deficiència. Locke no està dient que un i l'altre no tinguin cap tipus de relació: estan lligats, i **la lleï natural segueix operant dins de l'Estat polític**. Li falten tres **característiques fonamentals** que té l'ordre polític:

Llei establerta i fixa	I comprensible per a tothom.
	Els homes són fonamentalment egoistes , negligiran els interessos dels altres... i podran fer servir la lleï natural per argumentar-ho.
	La lleï natural és implícita; però en cal una d' explícita .
Jutge imparcial	Amb l' autoritat suficient per arbitrar i solucionar els problemes de la convivència .
	A la naturalesa tothom és un rei : en aquesta circumstància, els conflictes són irresolubles. Cada particular és jutge i executor de la lleï, i la branda amb absoluta parcialitat.
Poder executiu	Prou fort per recolzar la lleï i la faci complir .
	D'això no es poden encarregar els individus particulars: cal un poder institucionalitzat .

Figura 23. Característiques que l'ordre polític dona a la lleï natural

Així és com l'ésser humà es veu atret per la **solitud política**. La incertesa per la propietat fa que cadascú estigui disposat a renunciar al poder individual de castigar per deixar-lo en mans d'una persona o persones escollides. Així neixen dels poders **legislatiu** i **executiu** (amb el *judicial*).

Renúncia de drets	Creació d'institucions
Fer la pròpia lleï .	Legislativa .
Fer complir la pròpia lleï.	Executiva (amb <i>judicial</i>).
Ser jutge i executor .	

Figura 24. Pas dels Estats de naturalesa al social o polític

L'**ordre polític** en Locke sorgeix de la **imperfeció**: la lleï natural és insuficient, el comportament dels individus és moralment imperfecte... A diferència de l'altres del concepte de política que s'ha vist en els clàssics, per Locke és un mer **remei**. S'estableix un conveni o contracte que té tots els trets d'un *contracte mercantil*, fet fonamentalment per garantir el **bé comú**. I si els homes tanquen el pacte amb aquest objectiu i això no succeeix, és un contracte fallit.

3.2.4 El fonament jurídic de l'Estat

Cal que l'ordre civil i polític sigui un **ordre jurídic**.

Llei natural	Creació d'institucions
S'intueix, però no se sap conceptualment.	Sorgeix per pal·liar les deficiències de l'estat de naturalesa.
És arbitrària .	Ha d' evitar l'arbitrarietat .

Figura 25. Llei natural i ordre civil i polític

Comprendre l'Estat com a un **estat de dret** separa a **Hobbes** de **Locke**.

Hobbes	Locke
Té sentit que el governant sigui un dèspota .	El governant s'ha d' atènyer a la llei de caràcter moral i respectar la llei natural.
Té el rei com a base de l' Estat .	Vol consolidar una comunitat ètica .

Figura 26. Estat de dret

En **Locke**, hi ha dues **amenaces fonamentals** contra l'estat de dret: el **despotisme** i la **guerra**.

Despotisme	Guerra
Impulsa l' estat de guerra .	Absència de llei .
La imposició de poder amenaça la usurpació.	Estat d'enemistat i destrucció.
S'hi perd el consentiment i reconeixement de l'autoritat necessari en un Estat polític .	

Figura 27. Les amenaces fonamentals contra l'estat de dret

La base de l'Estat és la **lleï**, i no pot extralimitar-se'n. No el governar un dèspota que **interpreti** les lleis a la seva conveniència: aleshores no és un **Estat efectiu**. El poder del govern ha d'estar regulat, fiscalitzat. El poder legislatiu pot abusar del seu poder; per això és important **reforçar el poder judicial**. Aquí és on entren mesures com ara la rotació dels càrrecs.

Pacte
El seu consentiment és únic i intransferible , conscient i deliberat, reflexionat: ningú pot donar-lo per algú altre, <i>ni tan sols un pare per un fill</i> .
És necessari , i la llei natural impulsa a la gent a buscar-lo.

Figura 28. Pacte

El resultat d'un **pacte** és un **Estat** (paraula que Locke no fa servir), o una **convenció**, que només queda justificada en la mesura que resol els problemes amb què els individus es trobaven mentre estaven en l'estat de naturalesa.

Estat de dret
No apareix com a fruit de l'Estat o de l'ordre polític.
Apareix de l'estat previ, apolític .

Figura 29. Estat de dret

L'honradesa i el **compliment de la paraula** donada són dels homes en tant que homes, i no com a membres de la societat civil. Hi ha drets, doncs, al marge de la política.

3.2.5 La prioritat del poder legislatiu

Poder legislatiu
El poder més important : és el poder suprem .
Poder de fer les lleis .

Figura 30. Poder legislatiu

La **lleï primera i fonamental** de les comunitats polítiques és l'establiment del poder legislatiu. Però encara n'hi ha una d'**anterior**, prèvia al poder legislatiu: la **lleï natural**. Serà **legítim** si garanteix la protecció efectiva dels **drets** de les persones: la **vida**, la **llibertat** i la **propietat**.

Llei	Reconèixer el poder de la llei.		
Situació	La forma del govern d'una comunitat depèn d'on se situï el poder legislatiu .		
	Monarquia	Oligarquia	Democràcia perfecta
	En una persona.	En un grup reduït.	En tothom.

Figura 31. Condicions per parlar d'un poder legítim

Cap **lleï** donada pel poder legislatiu és autènticament llei si no ha sigut **elaborada, sancionada i corroborada per magistrats competents**. El cos legislatiu, doncs, ha d'estar incorporat amb magistrats. També, el que fa que una lleï sigui lleï és el **consentiment dels afectats**.

Com que tots els homes són lliures per naturalesa, mai es pot donar que s'obligui a una persona a ser sotmesa a l'ordre polític d'algú altre. Hi ha aquí una certa **acreditació del poder de decisió** dels individus absent en la literatura clàssica. Però **Locke** no està proposant un Estat civil democràtic, sinó un **govern representatiu**.

Fair people
El poble segons Locke .
Els homes amb propietats .

Figura 32. Fair people

El poder legislatiu no pot vulnerar la lleï natural sota cap mena de concepte; això ja indica que la comunitat no pot ser una democràcia que pugui vulnerar els preceptes de la lleï natural. Hi ha **quatre limitacions fonamentals** al poder legislatiu:

Respecte a la vida de les persones	No pot decidir sobre la vida de la gent.
	El poder legislatiu no pot ser superior al de les persones a l'estat de naturalesa.
Respecte pels poders jurídics	No pot ser arbitrari .
	Si no, la lleï positiva generaria més inseguretat que al lleï natural, vulnerant-la.
El consentiment de les persones sobre la propietat	Locke és conscient que els impostos són necessaris en una societat correcta; però la recaptació ha de ser consentida . <i>És just que la gent que es beneficiï dels governs hi contribueixin; i que ho faci la gent de manera proporcional.</i>
El legislador fa lleis, però el poble fa legisladors	El poble té el poder constituent . És previ al poder legislatiu, però només es pot fer servir en circumstàncies excepcionals : quan el poder legislatiu s'extralimita (fa coses pertanyents als altres poders).
	No es pot delegar el poder propi a cap altre poder.

Figura 33. Limitacions fonamentals del poder legislatiu

3.2.6 La resta dels poders: executiu, federatiu i constituent

Bernard Marin observa que hi haurà més democràcia a l'hora d'expulsar legisladors que a l'hora de posar-los. Durant la campanya, el missatge d'un legislador estarà inevitablement sanejat i fins a cert punt tindrà un caire adulator. Quan el poble decideix expulsar-lo, l'efecte ha desaparegut.

Un cop Locke ha delimitat el poder **legislatiu**, entén que d'altres poders li han d'estar subordinats a l'Estat. Entre aquests, menciona l'**executiu**, al qual dona dues **funcions**:

Poder executiu	
L'aplicació de la llei.	
Velar pel compliment de la llei.	(Judicial)

Figura 34. Poder executiu

El poder **executiu** i **judicial** estan incorporats; i obren portes al **legislatiu**, que és fonamental.

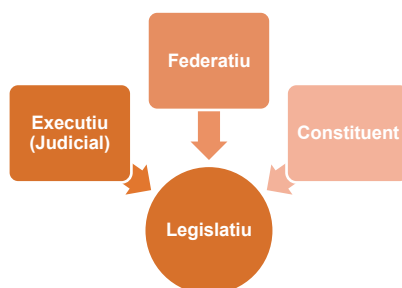

Figura 35. Poders de l'Estat de Locke

El poder **federatiu** té tres activitats, totes focalitzades a **relacions externes**.

Poder federatiu		
Fer la guerra i establir la pau .	Construir lligues i aliances .	Relacionar-se amb poders de comunitats alienes .

Figura 36. Poder federatiu

El **poble** ha de conservar la capacitat de canviar els legisladors mitjançant el poder **constituent**, perquè es podria donar una contradicció entre les lleis dels legisladors i la voluntat del poble. Això no fa de Locke un demòcrata: només és una vàlvula de seguretat. **El poble no té capacitat d'autogovernar-se**: delega el poder.

Cap home, cap societat d'homes, [...] pot renunciar ni compartir [la llibertat, la propietat i la igualtat].

El poder **constituent** no és un poder polític. És **part de l'ordre civil**, que al seu torn, es ret a la **lleï natural**, que tampoc és política. Així, el poder **legislatiu** es remet a **instàncies no polítiques**.

Figura 37. Les arrels pre-polítiques dels poders

Locke interpreta l'activitat política de manera **instrumental**: l'ordre polític és un **ordre al servei dels individus**, que seran el més important (i els seus drets).

Professor: Lluís Pla Vargas (lluisplavargas@ub.edu)

4.1 Jeremy Bentham i John Stuart Mill

L'**utilitarisme** és una de les branques més potents des del punt de vista moral i polític de la **Il·lustració**. La seva aparició com a teoria moral i política a finals del XVIII i principis del XIX contribueix a modificar moltes actituds a Europa sobre com **modelar el comportament**.

Bentham	Mill
Il·lustrat brillant.	Crític de Bentham.
La utilitat s'ha d'entendre com la felicitat per al major número de persones.	Afegeix la noció de la qualitat dels plaers a l'utilitarisme hedonista de Bentham.
Autors anteriors	
Cesare Beccaria	David Hume
	Francis Hutcheson

Figura 1. Autors utilitaristes

Bentham va descobrir possibilitats per a la **utilitat a tot arreu**: fins als morts, que podien passar a la disposició dels metges per avançar en la medicina... excepte els dels filòsofs, que haurien de ser conservats i posats en una vitrina per inspirar a generacions futures².

Principi d'utilitat de Bentham
Una conducta , norma , acció cal que es realitzi per satisfer i incrementar la felicitat per a un major nombre de persones.

Figura 2. Principi d'utilitat de Bentham

N'hi ha una **versió més contemporània**:

Principi d'utilitat contemporani
Una conducta , una norma , o una institució és moralment correcta si i només si incrementa el benestar global .

Figura 3. Principi d'utilitat contemporani

La **felicitat** és una paraula amb massa significacions; és per això que s'ha canviat per **benestar global**, que és menys subjectiu.

L'aparició de l'utilitarisme va tenir un **enorme impacte**:

² Quan Bentham va morir el van embalsamar i el tenen a l'entrada del *London College*. Però el procés d'embalsamat no va ser prou curós i el seu cap va començar a descompondre's. Davant del possible horror que hauria desencadenat, les autoritats universitàries van canviar el cap de Bentham per un cap de cera. Poc després, uns estudiants van robar-la i en van demanar un rescat. Les autoritats van acceptar... en un gest inauditablement utilitarista.

Racionalista	Bentham, i la resta d'utilitaristes, defensa que la correcció o incorrecció moral d'una acció depèn d'un càlcul que compara estats de benestar i malestar .
	Ara el còmput ja no queda delegat a un ésser extern (<i>Déu, el pregoner, el rei</i>).
Ambiciosa	Pretén aplicar-se a tots els àmbits de l'acció humana : <i>el comportament humà, els costums, les normes, les institucions polítiques</i> . Són reformacions socials : no hi ha categories diferents entre la moralitat privada i la pública.
Monista	Basada en un sol principi i valor: la utilitat . <i>Una cosa és valuosa estrictament perquè contribueix a la utilitat</i> : és instrumental per a la felicitat .
Igualitarista	Totes les teories fins ara havien sigut idealistes : es retien a un model ideal al qual aspirar , una perfecció superior.
	L'utilitarisme veu a tots els seus subjectes, tots els éssers, per igual : tots els éssers amb capacitat d'experimentar benestar i malestar en són objecte.

Figura 4. Impacte de l'aparició de l'utilitarisme

A finals del segle XVIII les institucions socials dominen amb mà de ferro. Aleshores apareix l'utilitarisme, trencant els esquemes: **ja no és una ment superior la que dicta la moral**. Deposita el valor d'allò moralment correcte o incorrecte en la simple racionalitat humana. Ja no cal un predicador, ni un aristòcrata, que ho destrüï. Tothom, com a humans racionals, en té la capacitat.

Els autors utilitaristes no es limiten a la distribució de recursos o de drets quan fan igual a tothom. Està proposant una mena d'**igualitarisme moral molt fonamental**: *si fa mal, no és lícit*.

4.2 El principi de la utilitat

Aspiració	Diu a què cal aspirar; quin és el valor a perseguir : la felicitat o benestar .
Conseqüencialista	Fa dependre la correcció moral de les conductes, les normes o les institucions en els seus resultats , les seves conseqüències.

Figura 5. Aspectes del principi de la utilitat

Per tant, es persegueix un estat de les coses que és **òptimament valuós**.

4.2.1 Monisme o multiplicitat

L'utilitarisme clàssic i contemporani **només defensa un principi**, però això pot ser contestat actualment: **la majoria de gent perseguirà un conjunt** de principis.

4.2.2 Optimització

Estat òptim de les coses
Millor que qualsevol altre: genera un món on, donades les mateixes circumstàncies , l'estat resultant de les coses no hauria pogut ser millor a mans d'una acció o institució diferent .

Figura 6. Estat òptim de les coses

Hi ha dues maneres d'entendre la **maximització del benestar**:

Maximització del benestar	
Agregació de tots els benestars particulars .	Mitjana dels benestars.
Bentham	Utilitaristes contemporanis

Figura 7. Maximització del benestar

4.2.3 Felicitat i benestar

S'han proposat dues concepcions diferents del **benestar**:

Benestar	
Una cosa vinculada a un estat mental .	Fonamentat en la satisfacció de les preferències o desitjos dels individus.
Un conjunt de sensacions en el pla subjectiu .	
Bentham	Mill

Figura 8. Concepcions del benestar

El **benestar**, segons **Bentham**, és el **plaer** o, almenys, l'**evitar el dolor**: sensacions que la gent no només experimenta, sinó que poden ser **mesurades**. La mesura és **comparativa**: quant plaer s'experimenta en contraposició al dolor (i d'altres plaers), i viceversa. Bentham dona diverses **dimensions**; dues d'elles són:

Dimensions de la mesura comparativa	
Intensitat	Duració

Figura 9. Dimensions de la mesura comparativa del plaer i el dolor

Les dimensions són rellevants per analitzar el plaer i el dolor. L'utilitarista ha d'agregar unitats de plaer i dolor en funció d'aquestes dimensions per **calcular si una societat és més feliç que una altra**. Si un individu experimenta moltes més dosis de dolor que de plaer difícilment serà feliç.

Benestar	
Entès com a estat mental .	
Hedonisme ètic quantitatiu	Hedonisme ètic qualitatiu
Bentham	Mill

Figura 10. Benestar i hedonisme

Mill introdueix un utilitarisme de **satisfacció de preferències**. Troba els **plaers morals** (millors).

4.2.4 Qualitat, a més de quantitat

Mill coincideix amb **Bentham** que el **benestar** ha d'entendre's com a un **estat mental**. Però també defensa que hi ha **plaers qualitativament diferents**, a més de quantitativament. Si hi ha plaers millors que d'altres, no té sentit seguir Bentham i jutjar només en funció de la quantitat.

El problema amb el qual es troba **Mill** és que **no té un criteri universal per jutjar un plaer** com a millor o pitjor que un altre. Caldria proposar una teoria utilitarista fonamentada en la satisfacció dels **desitjos**, que són **subjectius** a cada persona. La màquina de les experiències de **Nozick** demostra que la felicitat i una persecució hedonista del plaer no són tot el que busca la persona. Involucra una màquina on una persona se submergeix per tenir una experiència meravellosa que podria durar tota la vida, i que garanteix que l'usuari no serà conscient que hi està connectat. Nozick pregunta qui voldria connectar-s'hi, aventurant que la majoria preferiria no fer-ho. Així, trenca amb la doctrina utilitarista: **una persona preferirà l'experiència real, ser algú**.

Així, un estaria **satisfet** els seus desitjos... però aquest no seria el **resultat òptim**.

L'utilitarista podria admetre que un vol satisfer els propis desitjos de manera real, no virtual. Però això és una **preferència**, no un *desig*. Aquesta diferència emmiralla la que trobàvem entre *felicitat* i *benestar*. Així, aquesta versió de l'**utilitarisme altera la seva terminologia** per expressar:

Utilitarisme
Utilitarisme de satisfacció de preferències .

Figura 11. Variant de l'utilitarisme

Aquest utilitarisme té tres **dificultats fonamentals**:

Preferències	Les nostres preferències sovint no són racionals , sinó irracionals.	
	Irracionals	Quan s'han elaborat amb informació equivocada o insuficient.
	Racionals	Ara, l' utilitarisme especifica que cal tenir preferències racionals. Però llavors ja no té a veure amb el que vol la gent, sinó amb el que hauria de voler... desmuntant el seu argumentari original.
Immoralitat	La gent pot tenir preferències clarament immorals , vulnerant els drets d'altres.	
	Però l' utilitarisme no exclou cap preferència del càlcul de benestar... <i>legitimant les dels abusadors si són més poderoses o nombroses que les de les víctimes</i> .	
Adaptació	Restriccions	Alguns rebutgen les preferències antisocials i admeten només les personals , que no afectin el benestar d'altres.
	La gent pot tenir preferències adaptatives : elaboren les preferències en un context , un temps, una companyia específica. I poden canviar si el context ho fa.	
	Transformació social	Això n' arruïna la possibilitat .
		Un entorn que no admeti certs camins vitals (<i>en una societat masclista, una dona assolint posicions de poder</i>) provocarà preferències adaptatives en els seus habitants.
Status quo	Mantenir-lo és l'acció que maximitza el benestar ... però l'utilitarisme se suposava transformador, no conservador.	

Figura 12. Dificultats fonamentals de l'utilitarisme de satisfacció de preferències

4.3 Sobre el conseqüencialisme

Cadascú té una **conducta**, que té **conseqüències** que podrien augmentar el benestar general. L'**utilitarisme** obliga a focalitzar-se, investigar, l'estat del món **resultant de les pròpies accions**. Si el milloren, són **moralment correctes**; si l'empitjoren, són moralment incorrectes i l'individu no està raonant adequadament. Però la gent farà **consideracions** que sovint són merament **estètiques** (no realment *morals*):

Consideracions estètiques
Les accions calumniades no empitjoren realment la vida de ningú.

Figura 13. Consideracions estètiques

S'han defensat dos **tipus de conseqüencialisme**, començant per la seva versió **clàssica**:

Dels actes	Clàssic.
	Avalua la correcció moral de les accions o actes individuals: si generen, o no, un augment del benestar .

	Crítiques	Epistèmica	Sovint és impossible anticipar amb certesa tots els resultats d'una acció: el càlcul utilitarista és problemàtic.
		Deontològica	L'utilitarisme ignora els deures morals inherents (la prohibició de mentir o matar), centrat en els resultats.
		De les exigències	Pot imposar exigències excessives : demana que cada acció maximitzi el benestar global. Això implica sacrificis personals constants , a més d'un càlcul sense descans.
		Morals desmesurades	Sovint es considera massa rigorós : exigeix que cada acte tingui un impacte positiu en la suma de benestar. Deixa poc espai per als interessos personals i el benestar individual .
		Falta de consideració de les obligacions especials	Tracta a tothom com iguals en el càlcul moral , ignorant vincles o deures.

Figura 14. Conseqüencialisme dels actes

Totes les crítiques apunten al **problema fonamental** del conseqüencialisme:

Problema fonamental del conseqüencialisme
Postula un individu que sempre , en cada ocasió concreta, ha de realitzar un càlcul específic .

Figura 15. Problema fonamental del conseqüencialisme

Aquesta idea **xoca amb l'experiència moral quotidiana**, que tendeix a tenir més a veure amb altres tipus de patrons. Els utilitaristes dels anys 60s van observar que l'experiència moral podia prendre moltes formes, però la **pràctica de certes normes** sembla englobar-les.

L'**utilitarisme de les normes** sorgeix com a via d'escapatòria.

De les normes o la norma	Situa una norma entre l' acció que pren l'individu i les seves conseqüències .		
	Avalua si l'individu ha seguit adequadament les premisses de la norma vàlida.		
	Interposa una norma o un conjunt a les accions, normes i institucions utilitaristes.		
	Idea central	Una acció és correcta si i només si obeeix una norma moral l'obediència generalitzada que maximitza el benestar general.	
	Avantatges	Epistèmica	Ja no requereix càlculs , perquè la norma és suficient.
		Deontològica	Les normes inclouen els deures morals inherents.
		De les exigències	Les normes les limiten .
		Morals desmesurades	Les normes les limiten .
		Falta de consideració de les obligacions especials	Les normes les consideren .
	Crítiques	Col·lapse als actes	Les normes poden no ser definitives : en casos particulars hi haurà raons de pes per modificar-les. A mesura que se li afegeixen matisos, obligarà a l'agent a fer un càlcul d'adequació a cadascun dels matisos.
		Minoria en evidència	La gent que segueix les normes estrictament envoltada d'una majoria que no ho fa deixa en evidència els altres. Això pot dur a una hostilitat general .

Figura 16. Conseqüencialisme de les normes o la norma

Richard **Brand** proposa un remei: establir una **clàusula d'excepció**.

Clàusula d'excepció
Impera que un segueixi la norma que, de ser majoritàriament obeïda , maximitza el benestar general, a no ser que tinguí conseqüències catastròfiques.

Figura 17. Clàusula d'excepció

Però que cal entendre per conseqüències catastròfiques? Segurament, **no evitar el malestar**.

4.3 L'obra de John Stuart Mill

Les dues obres on tracta de manera més directa els aspectes utilitaristes del seu *Sobre la llibertat* i les *Consideracions sobre el govern representatiu*. Malgrat tots els **problemes de l'utilitarisme**, **Mill** escriu sobre coses que són molt **valuoses**, i molt **importants** encara avui dia.

4.4.1 Llibertat

A totes les reflexions que fa **Mill** sobre la **llibertat civil** i **política** apareix una **idea clau**:

Idea clau en Mill
La defensa del lliure desenvolupament individual .

Figura 18. Idea clau en Mill

Prové d'un pensador alemany: **von Humboldt**. Mill comença *Sobre la llibertat* amb una cita seva:

El gran principi, el principi culminant, al qual condueixen tots els arguments continguts en aquestes pàgines, és la importància absoluta i essencial del **desenvolupament humà** en la seva riquíssima **diversitat**.³

La **llibertat** per **von Humboldt**, és el **desenvolupament de l'ésser humà** més fonamental. Per **Mill**, la llibertat ben entesa ha de **deixar a la gent decidir**.

Llibertat	
El desenvolupament de l'ésser humà en el sentit més fondamental .	Una persona ha de ser lliure per desenvolupar les seves capacitats segons la seva voluntat sempre no vulneri la llibertat dels altres.
von Humboldt	Mill

Figura 19. Llibertat

Mill també col·loca el **recurs o apel·lació** a la **lleï** al centre de la seva reflexió.

Llei
La llibertat civil ha d'estar protegida per un sistema de lleis que tinguí com a finalitat o objectiu fonamental la utilitat social .

Figura 20. Llei en Mill

Les **lleis** sempre són de caràcter **general**; però no són **abstractes**, desconnectades de la realitat social: estan enfocades a la utilitat social. Mill rebutja l'**anarquisme** (*tot individu segueixi la pròpia*

³ Wilhelm Von Humboldt, *Esfera i deures del govern*. Citat per John Stuart Mill a *Sobre la llibertat*.

lleí). Fa de cadascú **legislador**, evitant que les lleis puguin ser generals; a més, la possibilitat de l'anarquisme té el problema que **no genera la cohesió** necessària en una societat.

Diversitat	
Que tothom estigui tallat pel mateix patró no afavoreix la utilitat social : cal la màxima diversitat .	
Si tothom pensés i actués igual la seva utilitat disminuiria dràsticament.	
La societat s'enriqueix quan els seus ciutadans desenvolupen les seves capacitats lliurement .	

Figura 21. Diversitat en Mill

Mill connecta el lliure desenvolupament de l'individu amb la **felicitat**.

Si consideréssim que el lliure desenvolupament de la individualitat és un dels **principis essencials del benestar**, si el tinguéssim, no com a element coordinat amb tot allò que es designa amb les paraules *civilització, instrucció, educació, cultura*, sinó més aviat com a part necessària i condició de totes aquestes coses, no existiria cap perill que la llibertat no sigui apreciada en el seu just valor i no caldria vèncer grans dificultats de traçar la línia de demarcació entre ella i el control social.⁴

Si un renuncia a la seva llibertat, no pot ser feliç. Com a màxim, tindrà satisfaccions. Però no tots els comportaments lliures dels individus són **permissibles**. Hi ha d'haver **restriccions**:

Adults	Cal pressuposar individus completament madurs, desenvolupats, adults.
	Té sentit plantejar-se una limitació de la llibertat individual en adults; els nens i joves han de ser protegits , fins i tot contra els seus propis actes.
	Però Mill està interessat en les limitacions que cal imposar als adults.
Altres	Un individu interfereix en la llibertat dels altres cometent delictes o animant-hi.
	En casos amb conseqüències jurídiques està justificat limitar-los la llibertat.

Figura 22. Restriccions de la llibertat individual

Si no vulneren cap limitació, **el concepte de llibertat és total**.

L'individu amb si mateix	L'individu amb d'altres
Llibertat absoluta .	Llibertat limitada .

Figura 23. Relacions de llibertat

Està justificat retallar la llibertat d'algué si està a punt d'atacar contra els drets o benestar d'altri.

Poder polític	
No pot	Impulsar el bé dels individus.
	Trobar la felicitat és part del desenvolupament personal humà , que ha de ser racional.
Justificat	En la mesura que evita el mal dels altres .

Figura 24. Poder polític

Les relacions que una persona manté amb si mateixa (*la seva consciència, cos*) no inclouen el govern. **La independència d'una persona és, per dret, absoluta: és sobirana de si mateixa**. L'única part de la conducta de cadascú per la qual és responsable de cara a la societat és la que té a veure amb els altres.

⁴ John Stuart Mill, *Sobre la Llibertat*.

Abans de la consolidació govern representatiu o democràtic, el sentit de la llibertat de Mill no podia ser defensat. Tota la lluita pels drets és una lluita que neix del llegat de la revolució francesa.

Dret a la llibertat
El resultat d'una societat ordenada pel principi de la utilitat .

Figura 25. Dret a la llibertat

Però on està el límit allò perjudicial i no per la gent? Entre la conducta que afecta l'individu o altri?

L'argument de **Mill** és:

Si l'individu no fa tot el possible per assolir allò que von Humboldt ens diu (el desenvolupament més alt i harmoniós de les seves potencials), aleshores l'individu **és malaguanyat**. Un individu que no fa una contribució prou significativa a la societat. Si no assoleix el seu desenvolupament màxim, **està perjudicant els altres**.

Aquesta és una **exigència desmesurada**⁵: una visió **idealista**. *Però què cal fer amb els individus que no s'han desenvolupat del tot?* És una situació complexa. **Mill** proposa quatre passos:

Llibertat	Hi ha gent que no fa tot el possible per desenvolupar-se de manera harmoniosa.	
	Però el bé comú exigeix que se li doni tanta llibertat com sigui possible.	
Falsos positius	S'ha d' interpretar el dany que aquest comportament pugui causar a d'altres persones de la manera més restrictiva possible.	
Majoria	La majoria no és infal·lible : quan opera com una massa, arriba a ser irracional.	
	Podria estar equivocada en imposar les idees sobre el bé i el mal en els individus.	
	Pot aconsellar , però no imposar.	
Restricció	Només es pot restringir la llibertat individual quan:	Hi hagi un mal definit .
		Hi hagi un risc definit de mal.

Figura 26. Quatre passos per gestionar la gent malaguanyada

Però què és un mal definit? O un risc definit de mal? Això sembla ser profundament **subjectiu**, i perillosament inflamable. **Mill** diu que, tot i ser casos ambigus, la resposta pot ser **democràtica**: les restriccions han de respectar els **drets de tothom** i l'**interès comú**.

4.4.2 Govern representatiu

Govern representatiu	
Objectiu	El lliure desenvolupament individual.
Restriccions	Han d' afavorir el lliure desenvolupament individual de tothom .

Figura 27. Govern representatiu

Està basat en:

Idees ètiques-polítiques
Nodreixen la noció d'un bon govern , desitjable.

Figura 28. Idees ètiques-polítiques

⁵ Mill té un pare economista i utilitarista de mestre. És un nen prodigi, lector de múltiples idiomes... fins que als vint-i-tres anys té una crisi profunda. Troba que la utilitat no ho és tot a la vida: també hi ha bellesa, amor, les relacions d'amistat... i a això no havia invertit res. Ràpidament, intenta recuperar el temps perdut.

Aquestes idees revelen què pot donar-se si els **criteris ètics-polítics** no se segueixen: un govern **autoritari**, tot i que no necessàriament despòtic. **Mill** s'avança a algunes de les reflexions actuals que troben democràcies il·liberals, o autòcrates electes.

Govern de Mill	
Institucions	Robustes i vigents, actualitzades.
	Si queden desfasades , cal que siguin substituïdes per d'altres que serveixin millor a les necessitats de la societat.
	Cal que tota institució sigui desitjable i possible .
Legisladors	Han de pensar les formes de govern ideals .

Figura 29. Govern de Mill

És un exercici d'**idealització** en el sentit **fort**; sense perdre de vista allò que és possible. No és tant construir una utopia, sinó un exercici d'idealització en Filosofia Política que nodreixi la **millor societat possible**. Aquesta forma de govern, pensa **Mill**, és la **democràcia**.

4.4.3 Democràcia

Essència de la democràcia
Protecció de la llibertat de l'individu.

Figura 30. Essència de la democràcia

La democràcia és un **sistema modern**. L'atenença és una excepció històrica; l'antiguitat no en va veure fins al segle XVIII, i fins i tot ara es troba en una excepcionalitat minvant.

Hi ha tres **raons** per les quals la democràcia és la **millor** forma de govern:

Sobirania	Respecta l'individu i promou la seva aportació al conjunt de la comunitat .
	La sobirania descansa en el conjunt de la comunitat.
	Incentiva que tothom pugui ser reclamat com a membre del govern .
Protecció	L'individu tindrà menys possibilitat de ser perjudicat que en un sistema no democràtic.
	Està més protegit del poder de la comunitat , perquè l'essència de la democràcia (<i>entesa en els termes del caràcter liberal</i>) està en la protecció de la llibertat de l'individu.
Bé comú	Fomenta la consciència cívica o una preocupació pel bé comú.
	La gent pot tenir un interès més clar en els assumptes públics que en un règim dictatorial, on la participació del públic està severament limitada o abolida ⁶ .

Figura 31. Democràcia com a millor forma de govern

Bentham i **Mill** tenen nocions diferents de la **democràcia**:

	Bentham	Mill
Persones	Egoistes.	Egoistes.
Democràcia	Estratègia per evitar l'egoisme excessiu .	Paper pedagògic del govern.
	Harmonitza els interessos dels individus.	L'harmonia és pèrdua de riquesa social .

Figura 32. Democràcia segons Bentham i Mill

⁶ Això no inclou la desafecció que crea un cicle continu d'una democràcia estesa, degut a la falta de memòria del que és viure en una societat no democràtica.

Bentham també nota que la democràcia possibilita un canvi pacífic en el poder governamental. **Mill** només hi coincideix en l'**egoisme** de les persones. Per Mill, la diversitat social és una riquesa. Està més interessat, doncs, en el paper educatiu o pedagògic que pot tenir un govern democràtic: **la comunitat es governa a si mateixa** (*encara que sigui a través de delegats*), però ha de saber-ne. És per això que Mill afegeix una idea que vulnera el nostre sentit de la igualtat:

Participació en el govern democràtic
Exigeix un cert nivell educatiu : <i>història política, sistema de representació</i> .
Mill atorga al il·lustrats un vot doble : tothom vota, però el seu té més pes.

Figura 33. Participació en el govern democràtic

4.5 Una política utilitarista

Democràcia directa	Democràcia representativa
<i>Ja no és aplicable en temps de Mill.</i>	<i>Aproximació substitutiva de la directa.</i>
La comunitat es governa a si mateixa .	Governen delegats i intermediaris escollits .
Tots els ciutadans tenen la possibilitat de formar part, en algun moment, de les esferes dels governats i els governants .	Se suposa que els representants defensen els interessos de la gent. Però tenen autonomia : interpreten les lleis d'una manera creativa en el benefici dels seus representats.
Millor democràcia segons Mill .	

Figura 34. Tipus de democràcia

L'èxit de la **democràcia directa atenenca** també té a veure amb la manera com l'exèrcit estava involucrat en la vida política atenenca. Per Aristòtil, la millor escola democràtica que hi havia era la militar: per aprendre a manar cal haver après a ser ordenat.

Sistema representatiu unitari	
<i>Avantatges</i>	<i>Desavantatges</i>
El diputat de districte és l' interlocutor de la comunitat per a tot tipus d'assumptes	No reconeix la pluralitat de la gent del districte del diputat.

Figura 35. Sistema representatiu unitari

La **majoria**, a través dels seus representants legítims, podria **crear una legislació que oprimeixi** una minoria (social, racial, religiosa).

Màxim perill de la democràcia representativa
Podria no garantir la preservació de la llibertat individual: no pot evitar que la minoria oprimeixi la majoria.

Figura 36. Màxim perill de la democràcia representativa

Mill respon a l'**autoritarisme democràtic**, una dinàmica actual que anticipa, **promocionant el pluralisme a nivell social i polític**: la millor resposta contra la tirania de la majoria és reforçar la societat plural, i la representació adequada i proporcional de les minories.

Però aquestes mesures no són suficients: **cal re-democratitzar la democràcia**. Cal incorporar l'educació de la democràcia a les escoles. Això és el que realment inoculcaria la tirania: ensenyaria als individus a ser **respectuosos amb les llibertats individuals**.

Llei fonamental de la utilitat
Les institucions polítiques han de ser útils .

Figura 37. Llei fonamental de la utilitat

Un estat no pot oblidar la llei fonamental de la utilitat. Una defensa de la llibertat sense mesures reals no té sentit; no serveix de res. Aquí, **Mill** trenca amb la seva tesi original: la seva defensa que no es pot obligar a ningú a actuar en el seu propi bé. Però ara fa dues consideracions que semblen anar en una línia contrària, desplaçant-lo d'un **liberalisme tolerant** a un **socialisme comprensiu**.

Hi està buscant la **utilitat comuna**:

Llibertat i benestar materials	Estaria justificat que l'estat prohibís tenir fills .
	Si un estat no pot donar prou recursos a les parelles per cuidar adequadament dels fills, estarà protegent la llibertat dels pares i els fills, així com el seu benestar .
	La llibertat té un caràcter material important: sense recursos, no es pot fer res.
L'interès de la majoria	Legislació laboral .
	Una mesura que redueixi la jornada laboral va a favor dels interessos dels treballadors. Però sempre hi haurà qui voldrà treballar més; tanmateix, no podrà dir que ha vulnerat els seus drets: ja se les arreglarà per treballar més.

Figura 38. El pas de la llibertat individual a la utilitat comuna

És una caricatura considerar a Mill un autor liberal: liberalisme i socialisme són dues cares de la mateixa moneda. Els últims anys de la seva vida, Mill **va desplaçar l'accent de la llibertat individual a la utilitat comuna**. No deixa mai de ser del tot liberal, però tampoc ho és del tot.

Liberty	Freedom
Llibertat negativa.	La llibertat està concretada en institucions .
La capacitat de fer el propi camí , sense interferències.	

Figura 39. Liberty i freedom

Professor: Lluís Pla Vargas (lluisplavargas@ub.edu)

5.1 Una breu contextualització

Una teoria de la justícia (1971) és l'obra culminant de **John Rawls**⁷. El seu impacte és impossible d'exagerar, per més que l'obra no sigui excepcional. És un text acadèmic, seriós; però no brillant. La seva notorietat es deu a la gran quantitat de comentaris i ressenyes fetes sobre la *Teoria*. El 1993, Rawls fa unes **matissacions** a *Liberalisme polític* que trenquen amb l'esquema anterior. Es proposa analitzar el **nucli conceptual de la doctrina liberal**.

Rawls és defensor d'una síntesi sociopolítica que combina tres elements:

Síntesi sociopolítica de Rawls		
La democràcia liberal .	L'economia de mercat.	La idea d'estat de benestar.

Figura 1. Síntesi sociopolítica de Rawls

La seva proposta sobresurt en el seu intent d'oferir una **argumentació filosòfica** per justificar aquesta combinació, sense basar-se en la història. Intenta definir, clarificar, justificar i validar una **concepció de la justícia social** que ha d'estar incorporada en les **institucions socials**.

Justícia	Veritat
Primera virtut de les institucions socials i polítiques.	Primera virtut de les escoles de pensament.

Figura 2. Justícia i veritat

Per tant, **Rawls** s'ocupa d'estudiar **la justícia a la societat**; que no s'ocupa de societats bones.

Bondat	Justícia
Moral	Política
Una societat bona pot ser injusta , i una societat justa pot ser dolenta .	

Figura 3. Bondat i justícia

5.2 Davant de l'utilitarisme i l'intuicionisme

Justícia
Una excel·lència o virtut que han de posar en manifest els esquemes social i polítics.

Figura 4. Justícia

L'han de **posar els esquemes** socials i polítics quan han **resolt el problema de la justícia**.

⁷ Rawls escriu el seu text als anys 60s, quan Estats Units era un polvorí: grans desigualtats de riquesa, lluita social, la guerra de Vietnam...

El problema de la justícia	
És un problema polític .	
Sorgeix en una societat quan aquesta és entesa com a:	Una associació més o menys autosuficient de persones que en les seves relacions reconeixen certes normes de conducta com a obligatòries i en la seva majoria actuen d'acord amb aquestes.
Tracta de:	Com es distribueixen els recursos d'una societat.
Es resol quan:	S'assoleix una distribució adequada de les càrregues i els beneficis socials.
	Els drets i deures bàsics es corresponen amb la seva distribució adequada.

Figura 5. El problema de la justícia segons Rawls

La **societat** ha de ser entesa com a una **gran empresa cooperativa per aconseguir beneficis** entre tots i per tothom. S'hi comparteixen interessos i objectius, però hi ha desacords profunds quan sorgeixen **conflictes d'interessos**.

Individus egoistes
Tots els individus persegueixen els seus propis interessos .
Tothom prefereix una participació major en els beneficis de la societat.

Figura 6. Individus egoistes

Cal un **conjunt de principis** que permetin determinar quins avantatges són assumibles, quins desavantatges són inacceptables, quin marge de beneficis és realistament adequat...

Principis de justícia	
No estan predefinits: cal generar-los col·lectivament.	
Un cop definits, regularien què cal fer pels altres i què no; el nivell de les càrregues socials i allò que cal esperar guanyar o perdre segons es col·labori o no. Proporcionarien:	
Drets	Obligacions

Figura 7. Individus egoistes

La teoria de la justícia de **Rawls** se centra en la **redistribució de recursos**: una perspectiva socialdemòcrata, o liberal-democràtica. Però l'horitzó d'una societat perfectament equitativa és impossible. **Totes les societats són injustes** d'alguna manera: les desigualtats són inevitables, admet **Rawls**, en la seva estructura bàsica. *I quines són les desigualtats acceptables o justes?*

Drets i deures	Determinar els drets i deures bàsics dels individus.
Nivell de desigualtat	Fixar la distribució justa de desigualtat per a una societat determinada.
	No ha de ser igual a tot arreu, sinó fixat segons els drets i deures bàsics de la gent.

Figura 8. Tasques fonamentals de la Filosofia Política

Hi ha hagut alguna proposta que ja hagi intentat abordar-les? Algunes: l'**utilitarisme** ha pretès establir quins són els drets i deures dels individus, i el cànon de la **desigualtat justa**... per més que hagi pretès sempre ser una doctrina justa; o l'**intuïcionisme**, que, com l'utilitarisme, és modernista. Manté fonamentalment que existeix un conjunt de **principis morals**, o primers principis de caràcter moral, que han de ser sospesats per definir en casos particulars, i **Rawls** la critica perquè no diu exactament quins són aquests principis, ni mitjançant quines pautes cal escollir entre un o altre: s'han de sospesar intuïtivament.

Utilitarisme	Intuïcionisme
Vulnera drets.	Apel·la a un seguit de principis imprecisos.

Figura 9. Doctrines enemigues de Rawls

Cal una filosofia política diferent: intentar localitzar uns **principis ètics que no es recolzin en l'utilitarisme ni en l'intuïcionisme**. La proposta de **Rawls**, la idea que es poden localitzar o elaborar uns parell o fins a quatre principis ètics sobre els quals tothom podria posar-se d'acord, té una importància històrica particular: **ha alterat el taulell de joc**. Tota la filosofia política després de Rawls ha consistit a **criticar-lo**. Amb la crítica, ha aconseguit que es modifiqui el paradigma.

5.3 Una teoria contractualista de la justícia

Apartant-se de l'utilitarisme i l'intuïcionisme, de **Rawls** ha d'adoptar una **teoria contractualista de la justícia**: que puguem accedir als principis de la justícia mitjançant l'expedient del contracte. Aquest tret ja no està present a la seva segona obra. És un tret curiós: aleshores **les teories del contracte social es consideraven un arcaisme** que no es podia revitalitzar.

Contracte del segle XVII	Contracte de Rawls
Apareix com un mecanisme per explicar l' obligació política . També, què justifica l' autoritat política i quins són els seus límits.	El recupera perquè pot servir per resoldre el problema de la justícia des d'un punt de vista teòric.
Especificava una situació prèvia a l'estat polític: l' estat de naturalesa (i cadascuna diferent). L' estat social era una manera d'escapar-se'n.	No té estat de naturalesa . El problema de la justícia sorgeix perquè la gent no està contenta amb el que li ha tocat: del desacord .

Figura 10. El contracte social

El **contracte de Rawls** assumeix la **igualtat** de totes les parts. Però amb això no es resol el problema: els individus podrien decidir unes **pautes d'actuació molt diferents** (segons les seves conviccions polítiques). Si tinguessin tots el mateix poder de negociació, mai arribarien enlloc.

Així, **Rawls** comença amb una situació teòrica:

Posició original	
És un recurs expositiu o argumental emprat per poder expressar un escenari teòric .	
Egoistes desinteressats	Tracta totes les persones com a iguals .
	Considera els individus que les representen egoistes .
	Estan interessats en maximitzar els seus propis fins i es desenten dels altres.
Sentit de justícia	Seràn capaços d'arribar a solucions que potser no els beneficiaran del tot.
Vel de la ignorància	Els individus no saben com seran , quina serà la seva concepció del bé...
	Darrere seu s'hi decideixen els principis de la justícia .
	Això permet que no es donin avantatges o desavantatges concrets als individus.

Figura 11. Posició original

Hi ha dues raons per les quals **la posició original és justa**:

No hi ha coneixement	L'egoisme de les parts és moderat
Cap part no té motius per proposar principis que els beneficiïn , perquè no sap si ho faran.	Els individus, com a egoistes racionals , poden arribar a pactes que no els beneficiïn .

Figura 12. La posició original és justa

Per **Rawls**, tots els individus, independentment de la seva concepció del bé, busquen el mateix: **béns socials primaris**. El bé social primari bàsic és que et **respectin** (d'altres són *riquesa*, etc.).

Béns socials primaris	
Estan a la disposició de tots .	Independents de les concepcions del bé.
Els béns socials són necessaris pels egoistes racionals en la posició original; la seva cerca és allò que fa que arribin a pactes.	

Figura 13. Béns socials primaris

Si les bases de l'auto-respecte no estiguessin garantides, es perdria un bé social molt important.

Parts desinteressades	
Es troben en circumstàncies de la justícia perquè, tot i que es preocupen d'obtenir els màxims béns socials primaris , són conscients que els altres també els persegueixen.	
No poden pretendre quedar-s'ho tot .	Han de considerar una distribució equitativa .
Egoisme moderat	

Figura 14. Parts desinteressades

Rawls està fent una interpretació de les persones que **exclou l'enveja**. Una persona envejosa és feliç en la mesura que els altres són infeliços. Però en tant que *egoistes desinteressats*, les persones no es preocupen pels altres; i aleshores no hi pot haver enveja. Rawls ens posa en la tessitura de considerar-nos **millors persones en la posició original del que realment som**.

Competències desiguals
Ningú és igual: alguns tindran més capacitats que d'altres per elaborar els principis a favor seu.

Figura 15. Competències desiguals

A més, **no es pot assumir que la gent no serà egoista també a l'hora de negociar**. Això té dues conseqüències:

Si s'arriba a un acord entre forces de negociació desiguals...	
Acord imprevisible	No podriem saber en cada cas com s'hi arriba .
Acord injust	No hi hauria cap manera de pensar que l' acord seria just .

Figura 16. Conseqüències d'arribar a un acord entre forces de negociació desiguals

Això torna a la qüestió que **Rawls** no busca un arranjament. **Vol justícia com a equitat**: hi ha d'haver igualtat (almenys, relativa) entre les parts. És una condició exigida des de l'antiga Grècia. **Una gran desigualtat entre les parts impossibilita una negociació justa**.

Rawls proposa un **pacte entre egoistes racionals** l'estabilitat del qual requereix un equilibri entre les parts. *Però com evitar que la gent suspengui la persecució dels seus propis interessos per regular l'adequada convivència?* Rawls no vol una llei natural ni un Leviatan ni una voluntat

general: **vol que els individus arribin per si mateixos als principis de justícia**. No apel·la a una entitat transcendent; és una idea, doncs, completament secular. No hi ha estat de naturalesa.

Imagina que aquesta operació té més d'**experiment mental** que de gran experiment social.

5.4 Els principis de la justícia

Rawls proposa una concepció general dels principis de justícia abans que la seva pròpia concepció especial. La **concepció general** diu així:

Tots els béns socials primaris han de ser **distribuïts de la mateixa manera** a menys que una distribució desigual d'un o tots aquests béns redundi en **benefici dels menys afortunats**.⁸

Aquest és el **punt crucial de la teoria de la justícia** de Rawls. És general perquè no queda detallada ni acaba d'especificar en quin sentit hem de tractar les *distribucions desiguals*.

Rawls ordena els dos principis de justícia de la seva **concepció especial**, en funció de la seva rellevància.

Concepció especial dels principis de justícia		
Primer Principi	Cada persona ha de tenir un dret igual al més extens sistema total de llibertats bàsiques compatible amb un sistema similar de llibertat per a tots .	
Segon Principi	Les desigualtats econòmiques i socials han d'estar estructurades de manera que siguin per a:	
	Major benefici per als menys avantatjats d'acord amb un principi d'estalvi just .	Units als càrrecs i les funcions assequibles a tots, en condicions de justa igualtat d'oportunitats .

Figura 17. Concepció especial dels principis de justícia de Rawls

Rawls afegeix a la seva concepció especial **dues normes de prioritat**, per evitar l'intuïcionisme:

Normes de prioritat de la concepció especial dels principis de justícia	
Primera Norma de Prioritat	Prioritat de la Llibertat Els principis de la justícia s'han de classificar en ordre lexicogràfic i, per tant, les llibertats bàsiques només poden ser restringides a favor de la llibertat mateixa.
Segona Norma de Prioritat	Prioritat de la Justícia sobre l'Eficiència i el Benestar El segon principi de la justícia és lexicogràficament anterior al principi de l' eficiència , i al de maximitzar la suma d'avantatges; la igualtat d'oportunitats és anterior al principi de la diferència .

Figura 18. Normes de prioritat de la concepció especial dels principis de justícia de Rawls

Rawls anteposa la llibertat a als béns materials. Això el fa un liberal, i no un marxista.

⁸ John Rawls, *Una teoria de la justícia*.